

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Факультет філології й журналістики
імені Михайла Стельмаха

І. В. Гороф'янюк

**Практикум з української мови:
методичні рекомендації**

4-те видання, виправлене і доповнене

Вінниця – 2020

УДК 378.016:811.161.2(073)
ББК 81.2Укр-9
Г 70

*Рекомендовано навчально-методичною
комісією інституту філології й журналістики Вінницького державного
педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
(протокол № 1 від 30 серпня 2013 р.)*

Рецензенти:

Кухар Н. І., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Краєвська Г. П., кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова

Гороф'янюк І. В. Практикум з української мови: методичні рекомендації. – 4-те вид., випр. і доп. Вінниця: ТОВ «Ландо ЛТД», 2020. 96 с.

Методичні рекомендації входять до науково-методичного комплексу забезпечення дисципліни «Практикум з української мови». Книга містить навчальну програму дисципліни, плани практичних занять, передбачених нею, та додатки. Для студентів закладів вищої освіти денної, заочної та дистанційної форм навчання.

© Гороф'янюк І. В., 2020

© Факультет філології й журналістики імені
Михайла Стельмаха, 2020

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Практикум з української мови» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є орфограми й пунктограми, правила грамотного написання й відмінювання (дієвідмінювання) самостійних частин мови, нормативного вживання й написання незмінних повнозначних слів і службових частин мови, пунктуаційні норми сучасної української мови.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення дисципліни «Практикум з української мови» здійснюється в тісному зв'язку з іншими лінгвістичними дисциплінами, такими, як «Вступ до мовознавства», «Сучасна українська літературна мова», «Культура мови», «Стилістика».

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів:**

1. Засади орфографії та пунктуації української мови.
2. Фонетика та орфографія. Розділові знаки в простому реченні.
3. Графіка та орфографія. Розділові знаки в простому реченні.
4. Морфеміка та орфографія. Розділові знаки в простому та складному сполучниковому реченнях.
5. Морфологія та орфографія. Розділові знаки у безсполучникових реченнях.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “Практикум з української мови” є активізувати, закріпити й поглибити засвоєні в середній школі знання норм і всіх можливих варіантів літературної мови; навчити користуватися ними в різноманітних практичних мовленнєвих сферах; сприяти вдосконаленню мовленнєвої, комунікативної компетенції студентів; підвищувати рівень культури мовлення студентів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “Практикум з української мови” є:

- допомогти студентам-філологам оволодіти орфоепічними, орфографічними, граматичними, пунктуаційними, стилістичними нормами української літературної мови в її усній і писемній формах;
- прищепити студентам необхідні практичні знання й навички лінгвістичного аналізу літературної мови та її стилістичних засобів вираження;
- забезпечити засвоєння студентами всіх типів орфограм та орфографічних правил, які забезпечують нормативність їх написання;
- удосконалювати уміння студентів аналізувати, розпізнавати й правильно кваліфікувати мовні явища;
- сприяти ефективному міцному засвоєнню практичних знань і розвиткові потрібного для вчителя вміння коментувати й конкретними прикладами ілюструвати теоретичні положення.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентностей:

Загальні компетентності:

- здатність усно й письмово спілкуватися українською мовою як державною в усіх сферах суспільного життя, зокрема у професійній діяльності;

- здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел; використання інформаційних і комунікаційних технологій, зокрема для вирішення стандартних завдань професійної діяльності;

- здатність критично мислити, виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

Фахові компетентності:

- здатність розуміти мову як особливу знакову систему, її природу та функції;

- здатність вільно володіти українськими мовними нормами в усній та письмовій формі у різних жанрово-стильових різновидах і регістрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному) для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах життя;

- здатність аналізувати типові мовні помилки;

- системні знання чинного українського правопису.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин (5 кредитів ECTS).

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Засади орфографії та пунктуації української мови.

Тема 1. Вступ.

Тема 2. Українська мова – національна мова українського народу.

Українська літературна мова як вища форма загальнонародної національної мови. Поняття літературної мови. Ознаки літературної мови. Мовні норми. Форми існування літературної мови. Орфографія.

Види орфограм. Орфографічне правило.

Тема 3. Принципи української орфографії.

Фонетичний (фонематичний) принцип, його особливості. Морфологічний принцип, особливості написання слів за допомогою цього принципу. Характеристика історичного (традиційного) принципу. Особливості смислового (семантико-диференційного) принципу.

Тема 4. Пунктуація як система правил про вживання розділових знаків у письмовому тексті.

Значення пунктуаційної грамотності в практиці професійного мовлення. Пунктуація як система правил про вживання розділових знаків у письмовому тексті. Пунктограма. Пунктуаційна норма. Принципи української пунктуації: граматичний (структурний), логічний (смисловий), інтонаційний. Типи розділових знаків: віддільні, видільні.

Змістовий модуль 2.

Фонетика та орфографія. Розділові знаки в простому реченні.

Тема 1. Українська орфоєпія. Акцентологічні норми. Розділові знаки в кінці речення.

Орфоєпія – один із розділів мовознавчої науки. Норми наголошення слів в українській літературній мові (акцентні норми). Паралельний наголос у словах. Відмінності в наголошенні українських та російських слів. Розділові знаки в кінці речення. Крапка. Знак питання і знак оклику. Три крапки.

Тема 2. Чергування звуків в українській мові. Тире у простому реченні.

Давні чергування голосних звуків. Чергування приголосних звуків при словозміні. Чергування /Г/ - /Ж/ - /З/, /К/ - /Ч/ - /Ц/, /Х/ - /Ш/ - /С/ в іменниках. Чергування приголосних у дієслівних формах. Уподібнення дзвінких і глухих, шиплячих і свистячих приголосних і позначення його на письмі. Тире у простому реченні. Тире між підметом і присудком. Тире між різними членами речення та на місці пропущеного члена речення.

Тема 3. Вимова і правопис голосних. Розділові знаки при однорідних членах речення.

Особливості вимови голосних в українській мові. Правопис ненаголошених голосних у коренях слів. Правопис *и* та *і* в коренях слів. Розділові знаки при однорідних членах речення. Розділові знаки при узагальнювальних словах.

Тема 4. Вимова і правопис приголосних. Однорідні і неоднорідні означення.

Зміни приголосних звуків при словотворенні, позначення їх на письмі. Зміни приголосних перед суфіксами *-ськ(ий)*, *-ств(о)*. Зміни приголосних при творенні похідних іменників та прикметників. Зміни приголосних при творенні ступенів прівняння прикметників і прислівників. Зміни приголосних при творенні прізвищ на *-енко*, *-ук*. Зміни приголосних при творенні іменників із суфіксом *-ин(а)*. Зміни приголосних *к*, *ц* перед суфіксом *-н (-чн-)*, *(-шн-)*. Однорідні і неоднорідні означення.

Тема 5. Спрощення в групах приголосних. Розділові знаки при відокремлених означеннях.

Спрощення в групах приголосних звуків. Поняття про

спрощення. Повне спрощення в групах приголосних. Часткове спрощення. Спрощення не відбувається. Розділові знаки при відокремлених означеннях. Відокремлені узгоджені означення. Відокремлені неузгоджені означення.

Тема 6. Подвоєння та подовження приголосних. Розділові знаки при відокремлених прикладках.

Подвоєння літер на позначення подовження і збігу приголосних. Подвоєння літер на позначення збігу однакових приголосних звуків. Подвоєння літер на позначення результатів історичного подовження приголосних звуків. Прикладка як різновид означення. Відокремлення непоширеної прикладки. Відокремлення поширеної прикладки.

Тема 7. Засоби милозвучності української мови. Відокремлені додатки.

Поняття про милозвучність мовлення. Засоби милозвучності українського мовлення. Чергування *у//в, і//й*. Вживання варіантів прийменників та сполучників. Розділові знаки при відокремлених додатках.

Тема 8. Лексикографія української мови.

Витоки українського словникарства. Словник та енциклопедія. Одномовні словники української мови. Багатомовні словники української мови.

Тема 9. Поточний контроль № 1.

Змістовий модуль 3.

Графіка та орфографія. Розділові знаки в простому реченні.

Тема 1. Особливості скорочення та переносу слів. Відокремлені обставини.

Орфографічні правила переносу слів. Технічні правила переносу слів. Графічні скорочення. Стандартні скорочення слів. Розділові знаки в реченнях з в відокремленими обставинами.

Тема 2. Вживання великої літери. Відокремлені уточнювальні члени речення.

Поняття про загальні і власні назви. Уживання великих (правописних) і малих (рядкових) літер – графічний прийом вирізнення власних і загальних назв. Написання прописних літер в усіх словах назви. Написання великої букви тільки в першому слові назви. Написання власних назв, ужитих у загальному значенні. Уживання великої букви в присвійних прикметниках. Велика буква в словах, ужитих у шанобливому значенні. Розділові знаки при відокремлених уточнювальних членах речення.

Тема 3. Правила вживання апострофа. Вставні слова.

Поняття про апостроф як графічний знак, його призначення. Правила вживання апострофа в українських словах. Апостроф у словах іншомовного походження. Апостроф не вживається. Групи за значенням вставних слів і словосполучень. Розділові знаки в реченнях зі вставними словами.

Тема 4. Вживання м'якого знака. Речення, ускладнені вставними і вставленими конструкціями.

Позначення м'якості приголосних на письмі. Правила вживання Ь (знака м'якшення). Буквосполучення ЬО, ЙО.

Особливості вставних і вставлених конструкцій. Розділові знаки в реченнях зі вставними словами і вставленими конструкціями.

Змістовий модуль 4.

Морфеміка та орфографія. Розділові знаки в простому та складному сполучниковому реченнях.

Тема 1. Морфеміка української мови. Правопис префіксів. Розділові знаки при звертаннях.

Поняття про морфеміку як розділ мовознавства. Морфема. Правопис префіксів. Орфограма – префікс *з-*, (*зі-*, *с-*). Орфограма – префікси *роз-*, *без-*, *воз-*, *через-*. Орфограма – префікси *при-*, *прі-*, *пре-*. Орфограма – префікси *пере-*, *пред-*, *перед-*. Орфограма – префікс *пів-*, *напів-*. Розділові знаки в реченнях при звертаннях.

Тема 2. Правопис суфіксів відмінюваних частин мови. Розділові знаки при вигуках, стверджувальних та заперечних словах.

Написання суфіксів. Буква **и** в суфіксах іменників і прислівників. Знак м'якшення в іменникових суфіксах. Буква **е** в суфіксах іменників і прикметників (дієприкметників). Подвоєння в наголошених прикметникових суфіксах *-анн (уй)*, *-янн(уй)*, *-енн(уй)*. Розділові знаки при вигуках, стверджувальних та заперечних словах.

Тема 3. Правопис складних іменників. Розділові знаки у складносурядних реченнях.

Загальні правила правопису складних слів. Правопис складних іменників. Правопис складних іменників разом. Правопис складних іменників через дефіс. Розділові знаки у складносурядних реченнях.

Тема 4. Правопис складних прикметників. Розділові знаки у складнопідрядних реченнях.

Правопис складних прикметників. Правопис складних прикметників разом. Правопис складних прикметників через дефіс. Кома, тире та крапка з комою у складнопідрядних реченнях.

Тема 5. Правопис слів іншомовного походження.

Поняття про запозичену лексику в українській мові. Основні орфограми в словах іншомовного походження. Правила вживання апострофа в запозичених словах. Знак м'якшення в словах іншомовного походження. Подвоєння в цій категорії лексики української мови. Написання И, І, Ї, Е, Є в іншомовних словах.

Тема 6. Правопис слов'янських прізвищ та географічних назв.

Особливості прізвищ слов'янського походження (зокрема, українського та російського). Написання та відмінювання українських прізвищ. Відмінювання прізвищ іменникового походження. Відмінювання прізвищ прикметникового типу. Жіночі прізвища на приголосний та на **о**. Правила правопису російських прізвищ українською мовою. Передача російської літери **е**. Літера **ё**. Особливості передачі російської літери **и** (**і**). Написання російських прізвищ прикметникового характеру. Правопис географічних назв слов'янських та інших країн. Особливості правопису географічних назв з прикметниковими закінченнями. Особливості відмінювання географічних назв. Правопис складних і складених географічних назв разом, окремо та через дефіс.

Тема 7. Творення і правопис імен по батькові. Пряма мова. Цитати.

Творення чоловічих імен по батькові. Творення жіночих імен по батькові. Відмінювання імен по батькові. Правопис чоловічих і жіночих імен по батькові. Розділові знаки в

реченнях з прямою мовою. Пряма мова після слів автора. Пряма мова перед словами автора. Пряма мова розірвана словами автора. Поняття про цитату як різновид прямої мови. Розділові знаки при цитатах, що супроводжуються словами автора. Розділові знаки при цитатах, що наводяться не повністю. Розділові знаки при цитаті, що є частиною речення. Розділові знаки при віршованій цитаті.

Тема 8. Поточний контроль № 2.

Змістовий модуль 5.

Морфологія та орфографія. Розділові знаки у безсполучникових реченнях.

Тема 1. Правопис закінчень іменників. Розділові знаки у безсполучникових реченнях.

Особливості відмінювання і правопис відмінкових закінчень іменників I відміни. Іменники II відміни. Іменники III та IV відмін. Відмінювання іменників, що мають тільки форму множини. Незмінювані іменники та аббревіатури. Загальна характеристика складних безсполучникових речень. Кома і тире в безсполучниковому реченні.

Тема 2. Правопис відмінкових закінчень і ступенів порівняння прикметників. Розділові знаки у безсполучникових реченнях.

Особливості відмінювання прикметників твердої і м'якої групи. Творення і правопис ступенів порівняння якісних прикметників. Якісні прикметники, від яких не утворюються ступені порівняння. Уживання тире і крапки з комою в БСР.

Тема 3. Особливості відмінювання та правопису числівників.

Числівник як частина мови. Розряди числівників за значенням і будовою. Зв'язок числівників з іменниками. Відмінювання простих власне кількісних числівників. Паралельні форми. Відмінювання і правопис складних числівників на позначення

десятків і сотень. Відмінювання і правопис складених числівників. Відмінювання і правопис неозначено кількісних, збірних, дробових числівників. Відмінювання і правопис порядкових числівників. Сполучуваність числівників з іменниками.

Тема 4. Відмінювання і правопис займенників. Розділові знаки у реченнях з *як, мов, наче*.

Займенник як частина мови. Розряди займенників. Відмінювання і правопис особових та зворотного займенників. Паралельні відмінкові форми займенників. Прийменники при особових займенниках у непрямих відмінках. Відмінювання займенників за прикметниковим і числівниковим зразком. Специфіка творення заперечних і неозначених займенників. Особливості відмінювання складних займенників. Правопис складних займенників з компонентами *будь-, -небудь, казна-, хтозна-, аби-, ані-, де-, -сь*. Розділові знаки у реченнях з *як, мов, наче*.

Тема 5. Правопис дієслівних форм. Розділові знаки у реченнях з різними видами зв'язку.

Дієслово як частина мови. Форми дієслова. Правопис дієслів минулого часу. Особливості творення складного і складеного майбутнього часу дієслів. Правопис дієслів наказового способу. Особливості творення і правопис дієслів умовного способу. Дієвідмінювання дієслів. Паралельні форми закінчень в особових дієсловах, особливості їх функціонування в українській мові. Чергування приголосних у дієсловах теперішнього і майбутнього часів. Дієприкметник як форма дієслова. Правопис активних дієприкметників. Правопис дієприкметників пасивного стану. Перехід дієприкметників у прикметники. Написання *-Н-, -НН-* у суфіксах дієприкметників.

Дієприслівник як форма дієслова. Правопис дієприслівників доконаного і недоконаного виду. Розділові знаки у реченнях з різними видами зв'язку.

Тема 6. Правопис прислівників. Кома в простому і складному реченні.

Прислівник як частина мови. Особливості творення прислівників. Написання прислівників разом. Написання прислівників окремо. Написання прислівників через дефіс. Правопис І та И у прислівниках. Пунктограми, пов'язані з комою у простому реченні. Пунктограми, пов'язані з комою у складному реченні.

Тема 7. Правопис прислівників. Тире в простому і складному реченні.

Правопис прислівникових сполук. Правопис складних і складених прислівників. Пунктограми, пов'язані з тире у простому реченні. Пунктограми, пов'язані з тире у складному реченні. Період як вид складного речення.

Тема 8. Правопис часток.

Частка як частина мови. Класифікація часток. Правопис словотворчих часток. Правопис формотворчих часток. Правопис модальних часток. Правопис заперечних часток **ні**, **не**. Правопис **не** з іменниками, прикметниками, прислівниками. Правопис **не** з дієсловом та його формати – дієприкметником, дієприслівником. Правопис **не** із займенниками.

Тема 9. Правопис прийменників та сполучників. Двокрапка в простому і складному реченні.

Прийменник як частина мови. Розрізнення прийменника від прислівника. Правопис прийменників. Сполучник як частина мови. Правопис сполучників. Розрізнення сполучника від однозвучних слів. Двокрапка в простому реченні. Двокрапка в складному реченні.

Тема 10. Поточний контроль № 3.

Тема 11. Повторення і узагальнення вивченого.

3. Рекомендована література

Основна

1. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019. 224 с.
2. Бусол В. Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики / В. Бусол. – К. : Перун, 2008. – 896 с.
3. Доридор Г. К. Українська мова. Практикум Г. К. Доридор, І. В. Козленко. – К., 2003.
4. Козачук Г. О. Українська мова. Практикум : [навч. посіб.] / Г. О. Козачук. – К. : Вища шк., 2008. – 414 с.
5. Козачук Г. О. Практичний курс української мови : [навч. посіб.] / Г. О. Козачук, Н. Г. Шкуратяна. – К. : Вища шк., 1994. – 367 с.
6. Пазяк О. М. Українська мова. Практикум : [навч. посіб.] / О. М. Пазяк, О. А. Сербенська, М. І. Фурдуй, Л. Ю. Шевченко. – К. : Либіль, 1990. – 224 с.
7. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису : [навч. посіб.] / За ред. В. В. Різуна. – К. : Либідь. 2004. – 272 с.
8. Шевелева Л. А. Український правопис. Практикум: [навч. посіб.] / Шевелева Л. А., Дудка О. О.; за ред. проф. А. О. Свашенко. – Х. : Парус, 2004. – 464 с.
9. Шевчук С. В. Практикум з української мови. Модульний курс : [навч. посіб.] / С. В. Шевчук, Т. М. Лобода – К. : Алерта, 2009. – 304 с.

Додаткова

1. Бурячок А. А. Орфографічний словник української мови: Близько 35000 слів / А. А. Бурячок. – К. : Наук. думка, 1995. – 400 с.
2. Гладіна Г. І. Питання мовленнєвої культури та стилістики / Гладіна Г. І., Сеніна В. К. – К. : Факт, 1997. – 160 с.

3. Головащук С. Правописний словник: Понад 40000 слів / Сергій Головащук. – К., 1999. – 607 с.
4. Дацюк І. І. Графіка й орфографія сучасної української мови / І. І. Дацюк. – Вінниця, 2000. – 64 с.
5. Загнітко А. П. Українська практична лексикологія. фонетика. орфографія / А. П. Загнітко, Л. І. Пац, Л. І. Дубовик, О. Г. Важеніна. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2007. – 240 с.
6. Зубков Н. Сучасний український правопис. Комплексний довідник / Н. Зубков. – Х., 2003.
7. Мацько Л. І. Українська мова: [навч. посіб.] / Мацько Л. І., Мацько О. М., Сидоренко О. М. – Донецьк, 2006.
8. Непийвода Н. Ф. Сам собі редактор: Порадник з української мови / Н. Ф. Непийвода. – К. : Українська книга, 1998. – 236 с.
9. Німчук В. В. Проблеми українського правопису ХХ – початку ХХІ ст. / В. В. Німчук. – К. : Наук. думка, 2002. – 113 с.
10. Орфографічний словник української мови: Близько 120000 слів. – К.: Довіра, 1994. – 629 с.
11. Савченко І. С. Пунктуаційний розбір речення і тексту. збірник завдань / І. С. Савченко, Л. В. Шитик. – Черкаси : «Відлуння-Плюс», 1999. – 128 с.
12. Сучасна українська мова : [підручник] / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ, Н. І. Тоцька, І. М. Уздиган; за ред. А. П. Грищенка. – К. : Вища шк., 1997. – 493 с.
13. Терлак З. М. Українська мова. Збірник вправ із синтаксису та пунктуації / З. М. Терлак. – Львів : Світ, 1999. – 224 с.
14. Тележкіна О. О. Говоримо та пишемо українською правильно і красиво / О. О. Тележкіна. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 248 с.

15. Тоцька Н. І. Українська пунктуація: практикум : [навч. посіб.] / Н. І. Тоцька. – К. : Вища шк., 1990. – 160 с.

16. Українська мова. Енциклопедія. – К. : Укр. енциклопедія, 2000. – 752 с.

17. Ющук І. П. Практикум з правопису української мови / І. П. Ющук. – К. : Освіта, 2000. – 254 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – іспит.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ № 1

Засади орфографії та пунктуації української мови

Практичне заняття № 1

Написання діагностичного диктанту

Практичне заняття № 2

Українська мова – національна мова українського народу

Теоретичний блок

1. Українська літературна мова як вища форма загальнонародної національної мови.

- 1.1. Поняття літературної мови.
- 1.2. Ознаки літературної мови.
- 1.3. Мовні норми.
- 1.4. Форми існування літературної мови.
2. Орфографія.
 - 2.1. Види орфограм.
 - 2.2. Орфографічне правило.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1991. – С. 73-76.
2. Козачук Г.О., Шкуратяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1993. – С. 28-33, 213-218.
3. Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенка. – К.: Вища школа, 2002. – С. 88-91.
4. Українська мова: Енциклопедія. – К.: Укр. енцикл., 2004. – С. 443, 540.
5. Шевчук С.В., Лобода Т.М. Практикум з української мови. Модульний курс.: Навч. посіб. – К.: Вища школа, 2009. – С. 13-25.

Практичний блок

Завдання 1. Прочитайте висловлювання про мову. Яке значення має мова в житті суспільства та людини?

Мова зникає не тому, що її не вчать інші, а тому, що нею не говорять ті, хто її знає (Х.Арце).

Стан державної мови, рівень володіння нею, поширеність у різних сферах життя – усе це показник цивілізованості суспільства. (Олександр Пономарів)

Я ще можу не противитись, коли ображають мене як людину, але коли ображають мій народ, мою мову, мою культуру, як же я можу не реагувати на це? (Михайло Коцюбинський)

Мова – далеко не тільки “засіб спілкування”, тобто передачі “вже готових думок”, як нас усіх учили в імперській школі. Куди серйозніша її місія – бути способом народження тих думок: коли “нема мови”, людині просто-напросто “нема чим думати”. (Оксана Забужко)

У всіх народів мова – це засіб спілкування, у нас це – фактор відчуження. Не інтелектуальне надбання століть, не код порозуміння, не першоелемент літератури, а з важкої руки Імперії ще й досі для багатьох – це ознака націоналізму, сепаратизму, причина конфліктів і моральних травм. (Ліна Костенко)

Мова – це кров, що оббігає тіло нації. Виточи кров – умре нація. (Юліан Дзерович).

Завдання 2. *Укладіть реєстр відомих Вам орфограм і охарактеризуйте їх за особливістю графічного зображення (літерні, нелітерні).*

Практичне заняття № 3

Принципи української орфографії

Теоретичний блок

1. Фонетичний (фонематичний) принцип, його особливості.
2. Морфологічний принцип, особливості написання слів за допомогою цього принципу.
3. Характеристика історичного (традиційного) принципу.
4. Особливості смислового (семантично-диференційного) принципу.

Проблемні питання:

- Назвіть, якими аргументами, на Вашу думку, можна пояснити наявність в українській мові кількох принципів правопису.

- Які принципи українського правопису є визначальними? Обґрунтуйте відповідь, проілюструйте прикладами.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 70-74.
2. Козачук Г.О., Шкуратяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 28-33.
3. Шевчук С.В., Лобода Т.М. Практикум з української мови. Модульний курс.: Навч. посіб. – К.: Алерта, 2009. – С. 17-18.

Практичний блок

Завдання 1. Прочитайте текст. Поясніть, який принцип правопису застосовано в написанні виділених слів.

Як гарно на квітчастому лузі навесні! Зачаровано вбираєш зором багатобарв'я кольорів: і ніжну духмяну зелень трав, і переливне буяння квіту, і казкові бризки сонця. У серці зринає спів красі рідної природи і сум. Як зберегти оцю красу, нерідко отак ненароком і бездумно понищену? Бо людині необхідний зв'язок із богинею-природою. Подивіться на чари буйноквіття, почуйте волення трави і дерев і все зробіть, щоб нащадкам усміхалася і ростила вічну духовність наша найпрекрасніша на світі земля. Щоб квітувала вона могуттям кольорів, долучала до нашої неперевершеної пісні і до рідного мелодійного слова пахощі рути-м'яти і високість неба, щедрість праці і ніжність серця (За І. Вихованцем).

Завдання 2. Поясніть, яким принципом правопису регулюється написання виділених орфограм у поданих словах.

Осінь, широкий, женити, бджола, либонь, Земля, лопух, гарячий, стиснути, навмисний, назустріч, убозтво, калач,

просьба, сопілці, по-новому, Надія, чеський, з хлібом, вітається, премудрий, келих, щасливий, агентство, у книзці, вдень, на пам'ять, жіноцтво, левада, далечінь, подушка, чорний, Парасчин, яєчня, рушник.

Завдання 3. Укладіть таблицю з прикладами, які ілюстрували б кожний з принципів української орфографії (по 10 прикладів).

<i>№</i>	<i>Принцип орфографії</i>	<i>Приклади</i>
1.	Фонетичний	
2.	Морфологічний	
3.	Історичний	
4.	Смисловий	

Практичне заняття № 4

Пунктуація як система правил про вживання розділових знаків у письмовому тексті

Теоретичний блок

1. Пунктуація як система правил про вживання розділових знаків у письмовому тексті. Пунктограма. Пунктуаційна норма.
2. Принципи української пунктуації.
 - 2.1. Граматичний (структурний).
 - 2.2. Логічний (смисловий).
 - 2.3. Інтенаційний.
3. Типи розділових знаків.
 - 3.1. Віддільні.
 - 3.2. Видільні.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 391-401.
2. Козачук Г.О., Шкуратяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 213-218.
3. Пазяк О. М. Українська мова. Практикум : [навч. посіб.] / О. М. Пазяк, О. А. Сербенська, М. І. Фурдуй, Л. Ю. Шевченко. – К. : Либіль, 1990. – С. 140-146.
4. Шевчук С.В., Лобода Т.М. Практикум з української мови. Модульний курс.: Навч. посіб. – К.: Алерта, 2009. – С. 18-19.

Практичний блок

Завдання 1. Прочитайте речення вголос. Простежте, чи завжди коми відповідають паузам.

1. Ознака справжньої гідності людини в тому, що навіть заздрісники його змушені хвалити його (Ф. Ларошфуко). 2. Існує ще страшніша зброя, ніж наклеп: це — істина (Талейран). 3. Звичка знаходити в усьому тільки смішну сторону — це найточніша ознака мілкої душі, бо смішне лежить завжди на поверхні (Арістотель). 4. Про розум людини точніше судити з його питань, ніж із його відповідей (Ж. Левіс). 5. Правда може чекати: вона не постаріє, вона завжди залишиться юною й, мабуть, коли-небудь буде впізнана (Ж. Гюйо).

Завдання 2. Поясніть розділові знаки. Розмежуйте віддільні і видільні розділові знаки. Вкажіть, за яким принципом поставлений кожний з них.

Вузька польова дорога одразу за селом пірнає в ранковий розлив туману і зникає десь у гущині трав та верболозу. Можна піти стежкою, протоптаною через лан ще з осені, але Юрію Івановичу не

хочеться тривожити солодкої задуми колосся, що сховало цю вузьеньку стежечку від людського ока...

Крізь туманову пелену видно зелено-чорний ліс. Невмитий і нерозчесаний, він нехотя спускається з підгір'я, щоб викупатися в любисткових духмяних луках і почати своє літнє довгодення. А темні куці лозняка – низькорослі, широкоспинні, округлі – здаються худобою, що всю ніч паслася в луках, а тепер з досвіту розбрелася біля річки і ласує росю. Ось-ось вона нап'ється і вляжеться біля копиць на днювання... Враження таке, що в тих копицях хтось заночував - чи заповзятий рибалка, чи кволе каченя, чи луговик, якого ніхто ніколи не бачив, але котрий завше так видзвонює, так виграє кожного літнього вечора. (За Д. Прилюком).

Завдання 3. *Вкажіть, які розділові знаки є обов'язковими, а які – ні. Поясніть, з якою метою вжито необов'язкові розділові знаки.*

1. Село на нашій Україні – Неначе писанка село... (Т. Шевченко). 2. Я прокинувся вранці – й не повірю: Наче в сні, мов сном ідеш убрид. Білим снігом, біло-біло-біло Замітають яблуні весь світ (М. Кучеренко). 3. То як же так?! І хто з вас кого зрадив – Ти свій талант чи твій талант тебе? (Л. Костнко). 4. Захочу я – вплету у русі коси Усі ромашки. захочу я – і вип'ю усі роси, Що впали діамантами до ніг (Л. Забашта). 5. Лиш мати вміє жити, аби світитися, немов зоря (В. Стус).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ № 2
Фонетика та орфографія. Розділові знаки в простому реченні

Практичне заняття № 5

Українська орфоепія. Акцентологічні норми.

Розділові знаки в кінці речення

Теоретичний блок

1. Орфоепія – один із розділів мовознавчої науки.
2. Норми наголошення слів в українській літературній мові (акцентні норми).
 - 2.1. Паралельний наголос у словах.
 - 2.2. Відмінності в наголошенні українських та російських слів.
3. Розділові знаки в кінці речення. Крапка.
4. Знак питання і знак оклику.
5. Три крапки.

Література

1. Винницький В.М. Наголос у сучасній українській мові. – К., 1984.
2. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 61-67.
3. Козачук Г.О., Шкуратяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища 24шк., 1994. – С. 18-27; 218-232.
4. Орфоепічний словник української мови: У 2-х т. – К.: Довіра, 2001.

Теоретичний блок

Завдання 1. Виконайте усно впр. 16 (джерело № 2, с. 25), запишіть фонетичною транскрипцією слова *безсильний, рюкзак, змогти, хвилюєшся, книжці, розчулений, звідси, підспівувати, отчий, світло, підняти* та письмово прокоментуйте вимову звуків у цих словах.

Завдання 2. Виконайте усно впр. 18 (джерело № 2, с. 25). Використовуйте у роботі орфоепічний словник.

Завдання 3. Ознайомтеся з розділом «Наголос» у книзі Олександра Пономарева «Культура слова. Мовностилістичні поради» (К., 1999). Запишіть 5 слів, які мають відмінне наголошення в українській і російській мовах.

Завдання 4. Поділіть текст на речення; вкажіть, де треба поставити розділові знаки, обґрунтуйте. Віднайдіть 7 орфографічні помилки, письмово виконайте їх орфографічний аналіз.

Приходить до тебе подільський вітер із твоєї молодості а може навіть довіває із самісінького дитинства й ти слухаєш його так як можеш слухати найрідніший голос бо теплий голос вітру розкаже тобі щось трепетне й незбагнене він пробуджує в тобі минуле вселяє віру що воно таки було що воно не приснилося що ти пройшов по стешках і долах свого минулого як пройшов по них оцей вітер іноді дуже хочеться вірити в своє минуле в те що воно було що був початок життя що був прихід у цей світ.

Гіркий дух полину кличе в твої спомини далекі поля які ти колись бачив і які ти тепер згадуєш не такими якими вони тоді були а такими якими вони вижаються зараз твоїй уяві жита в тих полях красуються так як вони ніде й ніколи більше не красувалися для тебе і стоїть по між їхніми стеблами зеленкувате премарне світло навіть не світло а жива загадка таємниця. (Є. Гуцало).

Практичне заняття № 6

Чергування звуків в українській мові. Тире у простому реченні

Теоретичний блок

1. Давні чергування голосних звуків.
2. Чергування приголосних звуків при словозміні
 - 2.1. Чергування /Г/ - /Ж/ - /З/, /К/ - /Ч/ - /Ц/, /Х/ - /Ш/ - /С/ в іменниках.
 - 2.2. Чергування приголосних у дієслівних формах.
3. Уподібнення дзвінких і глухих, шиплячих і свистячих приголосних і позначення його на письмі.
4. Тире у простому реченні.
 - 4.1. Тире між підметом і присудком.
 - 4.2. Тире між різними членами речення та на місці пропущеного члена речення.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 20-44, 262-266.
2. Козачук Г.О., Шкуратяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 52-61, 232-240.
3. Пазяк О. М. Українська мова. Практикум : [навч. посіб.] / О. М. Пазяк, О. А. Сербенська, М. І. Фурдуй, Л. Ю. Шевченко. – К. : Либідь, 1990. – С. 34-38, 47-52, 146-151.

Теоретичний блок

Завдання 1. Знайдіть та випишіть усі слова, у яких можливі чергування голосних та приголосних звуків, охарактеризуйте їх.

1. П'ять років війни повишкрібали з їхніх душ усі сентименти, і єдине, що їм залишилося, – це грубі, нековирні слова (П. Загребельний). 2. Почалась розмова, в якій сторожиха намагалась якнайбільше довідатись від Раїси та якнайбільше розповісти їй (М. Коцюбинський). 3. Ось тобі клубки вовняних ниток усякого кольору. Добирай, як знаєш (І. Нечуй-Левицький). 4. Чимось насолив йому Ласун, нібито батьки ще за межу сварилися (В. Дрозд). 5. Коли одна з них [вогняних гір] падала, друга підхоплювала її, здіймалась догори й бистро ламала лінію блискучих визубнів (М. Коцюбинський). 6. Її чорну косу подекуди вже посріблила мудрість прожитих років (Я. Качура).

Завдання 2. Доведіть чи спростуйте правильність вживання різних звуків у словах. Чи впливає чергування звуків на правопис дієслівних форм?

Розводжу – розвожу, ладжу – лажу, воджу – вожу, народжу – ображу.

Завдання 3. Поясніть відмінність чи тотожність між вимовою і правописом слів.

Розхитувати, вогкість, безчесний, подушці, блюдце, могти, сформований, безцільно, розжував, перелізши, петрушці, тітці, Великдень, нігті, сниться.

Завдання 4. Виконайте впр. 222 (джерело № 2, с. 234).

Практичне заняття № 7

Вимова і правопис голосних. Розділові знаки при однорідних членах речення

Теоретичний блок

1. Особливості вимови голосних в українській мові.
2. Правопис ненаголошених голосних у коренях слів.

3. Правопис *u* та *i* в коренях слів.
4. Розділові знаки при однорідних членах речення.
5. Розділові знаки при узагальнювальних словах.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 20-24, 300-315.
2. Козачук Г.О., Шкурятяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 44-49, 240-255.
3. Пазяк О. М. Українська мова. Практикум : [навч. посіб.] / О. М. Пазяк, О. А. Сербенська, М. І. Фурдуй, Л. Ю. Шевченко. – К. : Либідь, 1990. – С. 37-38, 152-158.
4. Український правопис.

Практичний блок

Завдання 1. Виконайте впр. 47 на с. 48 (джерело №2), накресливши і заповнивши таблицю

№	Правила вживання ненаголошених е, и, о	Слова

Завдання 2. Пояснювальний диктант. Впишіть усі слова, що ілюструють орфограму «Правопис ненаголошених голосних», письмово виконайте орфографічний аналіз вписаних слів.

По-справжньому літо, здається, починається тоді, коли настають Зелені свята. На стінах у кімнатах і на дворі селяни розвішують рясне клечання – гілки клена, липи. Натрушують на долівку трави, кладуть на вікна м'яту. Зелені свята – то відгомін тих давніх часів, коли люди поклоняли

ся всемогутній і таємничій природі, коли богами були Сонце і Дощ. Але є в цьому святі й пізніші традиції, позначені не тисячоліттями, а лише століттями. По заплавах річок, на болотах і на берегах озер рвуть лепеху, приносять цілими снопами, розтрушують під ногами – у дворі, у хаті. І топчеться, і терпко пахне прив'яле татарське зілля...

Завдання 3. Виконайте письмово впр. 233 на с. 243 (джерело №2).

Завдання 4. З художньої літератури підберіть речення, у яких 1) однорідні члени речення стоять після узагальнюваного слова, 2) перед узагальнюваним словом, 3) у середині речення (після узагальнюваного слова), 4) перед однорідними членами стоять слова **наприклад, а саме, як-от**.

Практичне заняття № 8

Вимова і правопис приголосних.

Однорідні та неоднорідні означення

Теоретичний блок

1. Зміни приголосних звуків при словотворенні, позначення їх на письмі

1.1. Зміни приголосних перед суфіксами *-ськ(ий), -ств(о)*.

1.2. Зміни приголосних при творенні похідних іменників та прикметників.

1.3. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників і прислівників.

1.4. Зміни приголосних при творенні прізвищ на *-енко, -ук*.

1.5. Зміни приголосних при творенні іменників із суфіксом *-ин(а)*.

1.6. Зміни приголосних *к, ц* перед суфіксом *-н (-чн-), (-шн-)*.

2. Однорідні і неоднорідні означення.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 41-44.
2. Козачук Г.О., Шкуратяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 91-96, 245.
3. Український правопис.
4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К. : «Либідь», 2004. – С. 35-40, 103-105.

Практичний блок

- Завдання 1.*** Виконайте письмово впр. 111 на с. 93 (джерело №2).
- Завдання 2.*** Виконайте письмово впр. 112 на с. 94 (джерело №2).
- Завдання 3.*** Виконайте письмово впр. 115 на с. 95 (джерело №2).
- Завдання 4.*** Виконайте письмово впр. 243 на с. 249 (джерело №2).

Практичне заняття № 9

Спрощення в групах приголосних. Розділові знаки при відокремлених означеннях

Теоретичний блок

1. Спрощення в групах приголосних звуків.
 - 1.1. Поняття про спрощення.
 - 1.2. Повне спрощення в групах приголосних.
 - 1.3. Часткове спрощення.
 - 1.4. Спрощення не відбувається.
2. Розділові знаки при відокремлених означеннях
 - 2.1. Відокремлені узгоджені означення.
 - 2.2. Відокремлені неузгоджені означення.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 51-53, 316-323.
2. Козачук Г.О., Шкуратяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 71-74, 255-264.
3. Український правопис.
4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 33-35, 107-112.

Практичний блок

Завдання 1. *Перекладіть українською мовою та виконайте повний орфографічний аналіз підкреслених слів.*

Совместный, радостный, страстный, участник, буревестник, костлявый, невестке, корыстный, за щитник, безжалостный, агентство, интриганский, блеснуть, солдатский, городской, качественный, целостный, компостный, завистливый, гигантский, хвастливый, постный, ненавистный.

Завдання 2. *Наведені речення ілюструють різні правила вживання розділових знаків при узгоджених означеннях. Запишіть їх біля кожного речення.*

1. Стоять дерева золоті, покупані в блакиті. Ліси стоять, обшарпані й кошлаті. 2. Прийшла пора свята, благословенна. 3. Хто це там. оповитий в туман, заховався за сиві каштани? Дивлюсь на вас, щасливу у задумі, у музиці, у молодому сумі. 4. І засина коло її чола, сповита в ніжність, доброту і ласку. 5. Мила погляду й серцю билиночка в'яне (М. Луків).

Завдання 3. *Запишіть речення, вставивши необхідні розділові знаки. Поясніть вжиті розділові знаки.*

1. Вигинув до останку під лакомою рукою чоловіка красний тис повільний і вигідний (М. Грушевський). 2. Розгромлені в запеклих боях

котились за Дніпро величезні гітлерівські полчища (О. Довженко). 3. З душею повною переживань і непокою ходив Цзі по шляху (О. Досвітній). 4. Мислі його пропливали неясні і розпливчасті (В. Собко). 5. Світе широкий! Який ти для мене молоді недоступний яким муром обведений!.. (О. Кобилянська). 6. Ще де-не-де снували своїми легкими човниками бакенщики гасили померхлі вже ледве помітні сигнальні вогні (О. Гончар). 7. В залі міського голови освітленій підсліпуватою лампою старшини сиділи на стільцях попід стінами звисивши патлаті голови (П. Панч). 8. Над обличчями тихо снували покинуті дідом золоті бджоли (О. Довженко). 9. Вона [Ксеня].. перебирала руками кінчик солом'яної коси перекинутої через плече (С. Голованівський). 10. На порозі став обтрушуючись від снігу ще один відвідувач присадкуватий чорнявий з сердитим обличчям гірчичного кольору (О. Гончар). 11. Зарум'янена зупинилася Ольга на веранді потупала солдатськими своїми чобітками деркачем обмела з них сніжок (П. Дорошко). 12. Засланий поляками за патріотизм у далекий край... він не поступився в своїх пересвідченнях (І. Нечуй-Левицький).

Завдання 4. *З'ясуйте, що спільного і відмінного в поданих нижче реченнях. Наведіть власні два аналогічних приклади й поясніть розділові знаки.*

Зачарований могутнім плином ріки, Андрій не одразу відреагував на пропозицію брата. Навіть припорошена першим снігом озимина не бентежила серце Ярослава.

Завдання 5. Прочитайте речення *Стомлені діти швидко заснули.* – *Стомлені, діти швидко заснули.* Як впливає відокремлення чи не відокремлення означення на зміст речення?

Практичне заняття № 10

Подвоєння та подовження приголосних.

Розділові знаки при відокремлених прикладках

Теоретичний блок

1. Подвоєння літер на позначення подовження і збігу приголосних.

1.1. Подвоєння літер на позначення збігу однакових приголосних звуків.

1.2. Подвоєння літер на позначення результатів історичного подовження приголосних звуків.

2. Прикладка як різновид означення.

2.1. Відокремлення непоширеної прикладки.

2.2. Відокремлення поширеної прикладки.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 49-51, 318-328.

2. Козачук Г.О., Шкуратяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С.64-71, 261-265.

3.Український правопис.

4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К. : «Либідь», 2004. – С. 28-29, 109-112.

Практичний блок

Завдання 1. Виконайте орфографічну матрицю (див. Додатки), вставивши пропущені літери відповідно до правил правопису. Запропоновані слова згрупуйте за правилами і заповніть ними таку таблицю.

Подовження приголосних			Подвоєння приголосних		
№	Правило	Слова	№	Правило	Слова

Завдання 2. Виконайте впр. 259, ст. 264 (джерело № 2).

Завдання 3. Прочитайте правила на вживання розділових знаків при відокремлених прикладках (ст. 261-263, джерело № 2) та запишіть по одному власному реченні на кожне наведене правило.

Практичне заняття № 11

Засоби милозвучності української мови.

Відокремлені додатки

Теоретичний блок

1. Поняття про милозвучність мовлення.
2. Засоби милозвучності українського мовлення.
 - 2.1. Чергування у//в, і//й.
 - 2.2. Вживання варіантів прийменників та сполучників.
3. Розділові знаки при відокремлених додатках.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 329.
2. Козачук Г.О., Шкурятяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 87-90, 271-272.
3. Український правопис.
4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 115.

Практичний блок

Завдання 1. Перепишіть, замість крапок поставте у або в.
Наш ...читель, росла ... гаю; ...смутку, ...печалі, там ... житах,
верблюди ... пустелі, ... кімнаті було тепло, ...чилася ... інституті,
... озері, на траві ... квітах, пішов ... поле, пішла ... ліс, прибути ...

місто, ... степу, приїхала ... Львів, була ... Києві, виконав ...праву, жити ... Україні, бачити ... сні, дивитись ... очі, діти ... школі, купалася ... хвилях, прочитала ... книжці, переконала ... своєму, ...се життя, ..пала ... сніг, ...міщує ... собі, стояли ... тиші, посадили ...середині, знайти ...праву на ворога, поставив ... упряж, сік ... яблуці, були ... хвилюванні, зайти ... море, ... праці, ... єдності, ішов ... універмаг, узяли ... сватів, приїхала ... третьому вагоні, перебій ... процесі.

Завдання 2. *Запишіть 3 афоризми відомих українців, при потребі правлячи вживання голосних і приголосних. Поміркуйте, чи завжди редагування доречне.*

Завдання 3. *Перепишіть, розставляючи розділові знаки. Відокремлені додатки підкресліть.*

1. Крім назв танців у народі існує ряд назв танцювальних рухів (Лозко). 2. Горпина ледве роздмухала її розгорнула попіл і замість хмизу підкинула кіз'яків (Тул.). 3. Зернові культури крім сажки уражаються ріжками, які перетворюють здорові зернівки на отруйні чорні ріжки (Підр.). 4. Взірцем національно-повчальної літератури Куліш проголошував сентиментально-реалістичні повісті Квітки-Основ'яненка зокрема ж "Марусю" (Нахл.). 5. Григорій Косинка завжди був добрим порадиником особливо молодим початківцям (Підр.). 6. Старий Кайдаш зганяв злість більш на невістці ніж на своїй жінці (Неч.-Лев.). 7. На відміну від зозулиного льону та інших зелених мохів у сфагнуму немає ризоїдів (Підр.). 8. Окрім шапкових у природі трапляються й інші види грибів (Підр.). 9. Означальні частки на відміну від вказівних вживаються для увиразнення семантики повнозначних слів у складі речення (Підр.). 10. Поезія Лесі Українки на відміну від переважної більшості тогочасних віршів позначена бадьорістю і оптимізмом (Касп.).

Завдання 4. Використовуючи подані слова, складіть речення з відокремленими додатками.

Особливо, поряд з, на відміну від, замість, зокрема, окрім, наприклад.

Практичне заняття № 12

Лексикографія української мови

Робота зі словниками в бібліотеці

Практичне заняття № 13

Рубіжний контроль № 1

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ № 3

Графіка та орфографія. Розділові знаки в простому реченні

Практичне заняття № 14

Особливості скорочення та переносу слів.

Відокремлені обставини

Теоретичний блок

1. Орфографічні правила переносу слів.
2. Технічні правила переносу слів.
3. Графічні скорочення. Стандартні скорочення слів.
4. Розділові знаки в реченнях із відокремленими обставинами.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 101-103, 323-329.
2. Козачук Г.О., Шкуратяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 142-143, 265-270.
3. Український правопис.
4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 112-115.

Практичний блок

Завдання 1. *Виберіть з поданих у дужках варіантів скорочень правильний, аргументуйте свій вибір.*

Вижницький (р-н, рай-н, рай., р.); товари (1-шого, 1, 1-ого, 1-го) сорту; на площі 100 (г, гект., га); (о, о., оз.) Світязь; (м., м) Київ; у 1995-96 (р.р., р., рр. р, рр); на початку ХХ (с, стол., ст, ст.); на висоті 2347 (м., м); філософів готує (філ., ф., філос.) (ф-т, факт, фак.); заняття проводять (пр., проф., и., пр-сор) Гриценко, (д., доц., д-т, д-нт) Петров; (ас., асист., асис., а.) Кузенко.

Завдання 2. *Виконайте впр. 152, ст. 143 (джерело № 2).*

Завдання 3. *Прочитайте правила на вживання розділових знаків при відокремлених обставинах (ст. 265-267, джерело № 2) та запишіть по одному власному реченні на кожне наведене правило (11 позицій).*

Завдання 4. *Виконайте впр. 268, ст. 269 (джерело № 2).*

Завдання 5. *Прочитайте речення і подумайте, чи зміниться його зміст, якщо перед словом **спускаючись** поставити кому.*

Сонце, поволі спускаючись на захід, більшає, немов росте, яснішає, розпалюється (М. Коцюбинський).

Практичне заняття № 15

Вживання великої літери.

Відокремлені уточнювальні члени речення

Теоретичний блок

1. Поняття про загальні і власні назви.
2. Уживання великих (правописних) і малих (рядкових) літер – графічний прийом вирізнення власних і загальних назв.
 - 2.1. Написання прописних літер в усіх словах назви.
 - 2.2. Написання великої букви тільки в першому слові назви.
 - 2.3. Написання власних назв, ужитих у загальному значенні.
 - 2.4. Уживання великої букви в присвійних прикметниках.
 - 2.5. Велика буква в словах, ужитих у шанобливому значенні.
3. Розділові знаки при відокремлених уточнювальних членах речення.

Література

1. Жайворонок В. В. Велика чи мала літера? Словник-довідник. – К.: Наукова думка, 2004. – 202 с.
2. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 74-81, 329-332.
3. Козачук Г.О., Шкуратяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 96-105, 272-279.
4. Український правопис.
5. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К. : «Либідь», 2004. – С. 91-98. 115-117.

Практичний блок

Завдання 1. Виконайте орфографічну матрицю (див. Додатки), вписавши велику чи малу літеру відповідно до правил

правопису. Запропоновані слова згрупуйте за правилами і заповніть ними таку таблицю.

Усі слова в назві пишуться з великої літери			Лише перше слово в назві пишеться з великої літери			Усі слова в назві пишуться з малої літери		
№	Правило	Слова	№	Правило	Слова	№	Правило	Слова

Завдання 2. Виконайте впр. 119 (I-II), с. 102-103 (джерело №3).

Завдання 3. Виконайте впр. 277. с. 275-275 (джерело № 3).

Завдання 4. Виберіть із художньої літератури – творів Михайла Стельмаха – п'ять прикладів з уточнювальними членами речення. Розкрийте їх значення та поясніть вживання розділових знаків.

Практичне заняття № 16

Правила вживання апострофа. Вставні слова

Теоретичний блок

1. Поняття про апостроф як графічний знак, його призначення.
2. Правила вживання апострофа.
 - 2.1. Після Б, П, В, М, Ф.
 - 2.2. Після твердого Р.
 - 2.3. Після К.
 - 2.4. У складних словах.
 - 2.5. Після префіксів.
 - 2.6. У словах іншомовного походження.
3. Апостроф не вживається.
4. Групи за значенням вставних слів і словосполучень.
5. Розділові знаки в реченнях зі вставними словами.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 53-55, 346-353.

2. Козачук Г.О., Шкурятяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 40-44, 280-289.

3. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 41-44, 117-120.

Практичний блок

Завдання 1. Виконайте орфографічну матрицю (див. Додатки), вписавши апостроф відповідно до правил правопису. Запропоновані слова згрупуйте за правилами і заповніть ними таку таблицю.

Слова українські			Слова запозичені		
	' ставиться	' не ставиться		' ставиться	' не ставиться
1. Після б, п, в, м, ф	(слова)		1. Після приголосних б, п, в, м, ф, ж, ш, з, к, х, р		
2. У складних словах			2. Після префіксів		
3. Після префіксів			3. Перед йо		
4. Після р			4. Інші випадки		
5. Інші випадки					

Завдання 2. Зробіть орфографічний аналіз виділених слів.

Шлях звільнення кожної нації густо кропиться кров'ю (С. Петлюра).

Завдання 3. Заповніть таблицю вставними словами та реченнями з ними.

№	Вид	Слова	Речення
1.	Виражають міру реальності повідомлюваного (впевненість, невпевненість, можливість, неможливість, передбачення)		
2.	Виражають емоційну оцінку мовця у зв'язку з повідомленням (радість, співчуття, здивування)		
3.	Вказують на джерело повідомлення		
4.	Вказують на зв'язок висловленої думки з попередньою, на послідовність викладу		
5.	Вставні слова, звернені до співрозмовника з метою активізувати його увагу, викликати бажану реакцію з приводу висловленого		
6.	Виражають емоційну природу вислову, підкреслюють експресивні відтінки його		
7.	Вказують на оцінку міри того, про що йдеться, а також на міру його звичайності		
8.	Вставні слова, за допомогою яких робиться висновок, зв'язок з попередньою думкою, підбиваються підсумки		

Завдання 4. *Складіть речення зі словами звичайно, нарешті, здається, безперечно, справді, щоб врни вживались то як вставні, то як невставні слова.*

Практичне заняття № 17

Вживання м'якого знака. Речення, ускладнені вставними і вставленими конструкціями

Теоретичний блок

1. Позначення м'якості приголосних на письмі.
2. Правила вживання Ь (знака м'якшення).
3. Буквосполучення ЇО, ЙО.
4. Відмінності між вставними і вставленими конструкціями.
- 4.1. Розділові знаки в реченнях зі вставленими конструкціями.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 45-51, 346-353.
2. Козачук Г.О., Шкуратяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 33-37, 280-289.
3. Український правопис.
4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 44-47, 117-120.

Практичний блок

Завдання 1. *Виконайте письмово впр. 28, ст. 37 (джерело № 2).*

Завдання 2. *Поясніть вживання знака м'якшення в словах виноситься, кицьці та відсутність м'якого знака в слові розрісся.*

Завдання 3. *Перепишіть речення, розставляючи пропущені розділові знаки. обґрунтуйте доцільність їх уживання, зазначте, у яких реченнях можливі варіанти при постановці знаків.*

1. Узнала про це мат не з дорогих синових листів *він за весь час тільки одного написав*, а з ілюстрованих журналів (М.Хвильовий). 2. ...У 1918 році в Україні виходило з *різними періодами випуску* 127 українських газет (М.Жулинський) 3. Світла рана на стовбурі *хтось із водіїв, проїжджаючи повз сосну, зачепив її кузовом* лисніла глибокою ум'ятиною (Г.Скуратівський). 4. Марфа *тоді її в селі з маленький зріст звали «маленькою Марфою»* знала, що лист від тата *приходить раз на місяць* (Гр.Тютюнник). 5. Земля була ще холодна, вишні саме зацвіли *де-не-де квіточка* після вітрів весняних з льодом (Гр.Тютюнник). 6. Я *імпровізую, життя-режисер все не так* каверзує (С.Йовенко). 7. Може так написано від роду *та чи в цьому втіху я знайду* Що в житті моїм одні незгоди, Іншим теж несую одну біду (В.Симоненко). 8. Він був якийсь такий *мені важко сказати* добрий чи то уважний (Р.Іваничук).

Завдання 4. *Зробіть пунктуаційний аналіз речення*

Десь за лісом піднімалася хмара (можливо, вночі буде гроза)
(А. Шиян).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ № 4
Морфеміка та орфографія. Розділові знаки
в простому та складному сполучниковому
реченнях

Практичне заняття № 18

Морфеміка української мови. Правопис префіксів.
Розділові знаки при звертаннях

Теоретичний блок

1. Поняття про морфеміку як розділ мовознавства. Морфема.
2. Правопис префіксів.
 - 2.1. Орфограма – префікс *з-*, (*зі-*, *с-*).
 - 2.2. Орфограма – префікси *роз-*, *без-*, *воз-*, *через-*.
 - 2.3. Орфограма – префікси *при-*, *прі-*, *пре-*.
 - 2.4. Орфограма – префікси *пере-*, *пред-*, *перед-*.
 - 2.5. Орфограма – префікс *пів-*, *напів-*.
3. Розділові знаки в реченнях при звертаннях.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 109-113.
2. Козачук Г.О., Шкурятяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 74-81, 289-291.
3. Український правопис.
4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 47-48, 120-121.

Практичний блок

Завдання 1. Виконайте впр. 92, ст. 76 (джерело № 2).

Завдання 2. Виконайте впр. 98, ст. 79 (джерело № 2).

Завдання 3. Виконайте впр. 99, ст. 79-80 (джерело № 2).

Завдання 4. Виконайте впр. 295, ст. 291 (джерело № 2).

Зробіть пунктуаційний аналіз 1-го речення.

Практичне заняття № 19

Правопис суфіксів відмінюваних частин мови. Розділові знаки при вигуках, стверджувальних та заперечних словах

Теоретичний блок

1. Написання суфіксів.

1.1. Буква **и** в суфіксах іменників і прислівників.

1.2. Буква **е** в суфіксах іменників і прикметників (дієприкметників).

1.3. Написання суфіксів -ов-, -ев-, -єв-.

2. Розділові знаки при вигуках, стверджувальних та заперечних словах.

Література

1. Козачук Г.О., Шкуратяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 82-87, 291-296.

2. Український правопис.

3. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 52, 59, 121.

Практичний блок

Завдання 1. Виконайте впр. 104, ст. 85-86 (джерело № 1).

Завдання 2. Виконайте впр. 106, ст. 86 (джерело № 1).

Завдання 3. Виконайте впр. 300, ст. 293-294 (джерело № 1).

Завдання 4. Виконайте орфографічний аналіз виділених слів

Вдалині м'яко блимнули вікна, і чиясь невидима рука тихо зводила половинки віконниць, наче очі од сну стуляли повіки (М. Коцюбинський).

Практичне заняття № 20

Правопис складних іменників. Розділові знаки у складносурядних реченнях

Теоретичний блок

1. Загальні правила правопису складних слів.
2. Правопис складних іменників.
 - 2.1. Правопис складних іменників разом.
 - 2.2. Правопис складних іменників через дефіс.
3. Поняття про складносурядне речення, сурядні сполучники.
 - 3.1. Кома у складносурядних реченнях.
 - 3.2. Тире у складносурядних реченнях.
 - 3.3. Крапка з комою у складносурядних реченнях.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 81-84, 354-362.
2. Козачук Г.О., Шкурятяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 109-122, 300-305.
3. Український правопис.
4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 64-67, 122-125.

Практичний блок

Завдання 1. Продовжіть ряди складних іменників (утворіть не менше 3-ох слів). Зазначте, які ще морфемі як частини складноскорочених слів Вам відомі, як вони пишуться.

бібліо-: бібліограф, ...
вело-: велоспорт, ...
віце-: віце-консул, ...
гідро-: гідростанція, ...
екс-: екс-чемпіон, ...
електро-: електрочайник, ...
мікро-: мікрогрупа, ...
максі-: максі-спідниця, ...
псевдо-: псевдонаука, ...
стерео-: стереосистема, ...
супер-: супергра, ...
ультра-: ультразвук, ...

Завдання 2. *Випишіть з орфографічної матриці «Правопис складних слів» (див. Додатки) усі складні іменники, згрупуйте їх згідно з правилами правопису.*

Завдання 3. *Перепишіть речення. Визначте, у яких випадках сполучники сурядності з'єднують однорідні члени речення, а в яких – частини складносурядного речення. Поясніть розділові знаки.*

1. Із заростів корчастої ліщини Там і донині зрубом порохнявим Біліє вдень і світиться вночі криниця (І. Вирган). 2. То не буряний вітровал налетів на ліс дрімучий то Вернидуб ламає вікові дерева (А. Шиян). 3. Ще недавно по три корчми Стояло на милі І щоглами одзначались Високі могили (П. Куліш). 4. Засніжена мати не нарікала на хурделицю і здавалось посміхалася (А. Іщук). 5. Вже стигнуть спасівки й ренет і місяць присіда до столу (Н. Кашук). 6. Ціле літо тут вогонь босою ногою в пісок не ступиш і лише лоза виноградна чудом все ж приживається під Оксаниним доглядом звідкись соки бере розвивається (О. Гончар). 7. По небу тільки виблискували зорі та

земля світила своїм білим снігом (Панас Мирний). 8. І свистить в степу завія і зникає крутія (А. Малишко). 9. Де-не-де біля вирв сивіє беводний поли або кущиться пахучий чебрець (О. Гончар). 10. Відберіть у народу все і він усе може повернути але відберіть мову і він ніколи більше вже не створить її (К. Ушинський).

Завдання 4. Прочитайте речення. Обґрунтуйте постановку тире перед першим і відсутність коми перед другим сполучником і. Виконайте пунктуаційний аналіз речення.

Ще хвилина – і на горизонті посвітлішало, стали згасати зорі і ліс почав оживати.

Практичне заняття № 21

Правопис складних прикметників. Розділові знаки у складнопідрядних реченнях

Теоретичний блок

1. Правопис складних прикметників.
 - 1.1. Правопис складних прикметників разом.
 - 1.2. Правопис складних прикметників через дефіс.
2. Розділові знаки у складнопідрядних реченнях.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 81-91, 362-370.
2. Козачук Г.О., Шкуратяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 109-122, 305-311.
3. Український правопис.
4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 68-71, 125-129.

Практичний блок

Завдання 1. Випишіть з орфографічної матриці «Правопис складних слів» (див. Дрдатки) усі складні іменники, згрупуйте їх згідно з правилами правопису.

Завдання 2. Поясніть, чому

✓ слова *кисло-солодкий, зіркувато-солоний, молочно-білий* пишуться через дефіс, а слова *кисломолочний, молочнокислий* – разом;

✓ слово *лимонно-жовтий* пишеться через дефіс, а *лимоннокислий* – разом;

✓ назви *Північнокримський канал, Східноєвропейська рівнина, Східнокитайське море* пишуться разом, а *Південно-Африканська Республіка* – через дефіс.

Завдання 3. Складіть 6 речень зі словами *важкохворий, вічнозелений, нижчезазначений*, щоб відображали їхній правопис разом і окремо.

Завдання 4. Виконайте письмово вправу 315, с. 309-310 (джерело № 2).

Завдання 5. Випишіть з художньої літератури 1 складнопідрядне речення, у якому можливі варіанти в постановці розділових знаків. Зробіть пунктуаційний аналіз цього речення, а також виконайте орфографічний аналіз будь-якого слова з цього речення.

Практичне заняття № 22

Правопис слів іншомовного походження

Теоретичний блок

1. Поняття про запозичену лексику в українській мові.
2. Основні орфограми в словах іншомовного походження.
 - 2.1. Правила вживання апострофа в запозичених словах.

2.2. Знак м'якшення в словах іншомовного походження.

2.3. Подвоєння в цій категорії лексики української мови.

2.4. Написання И, І, Ї, Е, Є в іншомовних словах.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 91-96.

2. Козачук Г.О., Шкурятяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 129-134.

3. Український правопис.

4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 19-23, 30-33.

Практичний блок

Завдання 1. *За Словником іншомовних слів з'ясуйте значення префіксів іншомовного походження, складіть з кожним із префіксів по 2 слова.*

Авто-, анти-, архі-, гіпер-, де-, дез-, диз-, екс-, екстра-, ізо-, інтер-, мета-, пан-, пери-, пост-, ре-, суб-, супер-, ультра-.

Завдання 2. *Виконайте впр.141, стор. 132 з джерела № 2.*

Завдання 3. *Виконайте впр.143, стор. 133 з джерела № 2.*

Завдання 4. *Підберіть власні приклади (по 5 слів) на кожне правило щодо основних орфограм в словах іншомовного походження:*

1. Правила вживання апострофа в запозичених словах.

2. Знак м'якшення в словах іншомовного походження.

3. Подвоєння в цій категорії лексики української мови.

4. Написання И, І, Ї, Е, Є в іншомовних словах.

Кожне слово надрукуйте на окремому аркуші для проведення навчальної гри.

Практичне заняття № 23

Правопис слов'янських прізвищ та географічних назв

Теоретичний блок

1. Особливості прізвищ слов'янського походження (зокрема, українського та російського).
2. Написання та відмінювання українських прізвищ.
 - 2.1. Відмінювання прізвищ іменникового походження.
 - 2.2. Відмінювання прізвищ прикметникового типу.
 - 2.3. Жіночі прізвища на приголосний та на **о**.
3. Правила правопису російських прізвищ українською мовою.
 - 3.1. Передача російської літери **е**.
 - 3.2. Літера **ё**.
 - 3.3. Особливості передачі російської літери **и** (**i**).
 - 3.4. Написання російських прізвищ прикметникового характеру.
4. Правопис географічних назв слов'янських та інших країн.
5. Особливості правопису географічних назв з прикметниковими закінченнями.
6. Особливості відмінювання географічних назв.
7. Правопис складних і складених географічних назв разом, окремо та через дефіс.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 96-100.
2. Козачук Г.О., Шкурятяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 134-142.
3. Український правопис.
4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 25-28.

Практичний блок

Завдання 1. Виконайте впр.145, стор. 140 з джерела № 2.

Завдання 2. Виконайте впр.146, стор. 140 з джерела № 2.

Завдання 3. Виконайте впр.148, стор. 141 з джерела № 2.

Практичне заняття № 24

Творення і правопис імен по батькові. Пряма мова. Цитати

Теоретичний блок

1. Творення чоловічих імен по батькові.
2. Творення жіночих імен по батькові.
3. Відмінювання імен по батькові.
4. Правопис чоловічих і жіночих імен по батькові.
5. Розділові знаки в реченнях з прямою мовою.
 - 5.1. Пряма мова після слів автора (у постпозиції).
 - 5.2. Пряма мова перед словами автора (у препозиції).
 - 5.3. Пряма мова розірвана словами автора (у інтерпозиції).
6. Поняття про цитату як різновид прямої мови.
 - 6.1. Розділові знаки при цитатах, що супроводжуються словами автора.
 - 6.2. Розділові знаки при цитатах, що наводяться не повністю.
 - 6.3. Розділові знаки при цитаті, що є частиною речення.
 - 6.4. Розділові знаки при віршованій цитаті.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 379-390.
2. Козачук Г.О., Шкурятяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 82, 328-334.
3. Український правопис.

4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 137-140.

Практичний блок

Завдання 1. Від поданих імен утворіть чоловічі та жіночі імена по батькові, виділіть суфікси, поясніть їх уживання.

Юрій, Олексій, Богдан, Олександр, Василь, Юхим, Матвій, Ігор, Лаврентій, Григорій, Євген, Євгеній, Ілля, Яків, Лука, Сава, Хома, Кузьма, Геннадій.

Завдання 2. Провідмініайте імена по батькові

Валентин Михайлович, Павло Юхимович, Ігор Ілліч, Наталія Михайлівна, Людмила Олександрівна.

Завдання 3. Знайдіть та запишіть п'ять висловлювань видатних діячів української культури про рідну мову. Оформіть записи у формі цитат:

- віршована цитата;
- цитата стоїть у позиції перед її автором;
- цитата стоїть у позиції після її автора;
- цитата наводиться не повністю, зі скороченням у середині висловлювання;
- цитата наводиться не повністю, зі скороченням на початку цитованого тексту.

Завдання 4. Складіть речення з прямою мовою за поданими схемами, використовуючи в будь-якій граматичній формі такі дієслова: **сказати, запитати, подумати, заперечити, відповісти, запропонувати, заявити, доповісти, відзначити, зауважити, додати. пояснити повідомити, підтвердити.** Поясніть розділові знаки.

1. А: «П».

2. «П», – а.

3. «П, – а – п».
4. «П, – а. – П».
5. «П? – а. – П».
6. «П, – а: – П».

Завдання 5. *Запишіть діалог у рядок. Поясніть усі розділові знаки в реченнях.*

Зайшли батько з сином-школярем до зоомагазину. Батько пропонує купити якусь тваринку, але син не знає, кого б йому хотілося мати.

– Мо' рибку? – запитує батько.

Син байдуже стинає плечима.

– Мо' хом'яка? – пропонує батько. Син так само байдуже реагує.

– Мо' білку? – знайшов ще один варіант батько.

– О! Звичайно, мрбілку, бо я ж, як дурень, ходжу до школи без неї, – одразу пожвавився син.

Практичне заняття № 25

Рубіжний контроль № 2

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ № 5

Морфологія та орфографія. Розділові знаки у безсполучникових реченнях

Практичне заняття № 26

Правопис закінчень іменників
Теоретичний блок

1. Особливості відмінювання і правопис відмінкових закінчень іменників I відміни.

2. Іменники II відміни.
3. Іменники III та IV відмін.
4. Відмінювання іменників, що мають тільки форму множини.
5. Незмінювані іменники та аббревіатури.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С.119-138.
2. Козачук Г.О., Шкуратяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 169-183.
3. Український правопис.
4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 52-59.

Практичний блок

Завдання 1. Законспекуйте параграфи, присвячені особливостям відмінювання топонімів, з книги В.О. Горпинича «Морфологія української мови» (К. : «Академія», 2004. – С. 84-88.)

Завдання 2. Виконайте письмово впр. 156, ст. 179 (джерело № 2).

Завдання 3. Виконайте письмово впр. 160, ст. 181 (джерело № 2).

Завдання 4. Поставте іменники в родовому відмінку однини і запишіть їх у дві колонки, вказавши правила вживання закінчень -а (-я), -у (-ю).

Курс, кандидат, округ, факультет, куш, мир, лауреат, колектив, ювілей, майдан, майданчик, аналіз, вагон, успіх, журнал, папір, імпульс, стандарт, актив, розвиток, спосіб, снігопад, степ, клен, бузок, барвінок, Дід Мороз, роман, футбол, чемпіонат, трамвай, Іран, Кіпр, Донбас, Париж, Рим, Буг, Крим.

Завдання 5. Запишіть подані словосполучення у кличному відмінку однини.

Добродій Гриценко, пан президент, колега Литвин, панна Наталя, Марія Степанівна, пані Віра, Василь Іванович, друг Олег, голубка Катруся, депутат Прищеп, пан голова, товариш майор.

Практичне заняття № 27

Правопис відмінкових закінчень і ступенів порівняння прикметників. Розділові знаки у безсполучникових реченнях

Теоретичний блок

1. Особливості відмінювання прикметників твердої і м'якої групи.
2. Творення і правопис ступенів порівняння якісних прикметників.
3. Якісні прикметники, від яких не утворюються ступені порівняння.
4. Загальна характеристика складних безсполучникових речень (БСР).
5. Розділові знаки між частинами БСР.
 - 5.1. Уживання коми між відносно рівноправними частинами.
 - 5.2. Двокрапка між нерівноправними частинами.
 - 5.3. Тире між нерівноправними частинами БСР.
 - 5.4. Крапка з комою в БСР.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С.138-147, 370-377.

2. Козачук Г.О., Шкуратьяна Н.Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С.185-189, 311-315.

3.Український правопис.

4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 59-63, 129-132.

Практичний блок

Завдання 1. *Виконайте письмово впр. 164, ст. 188 (джерело № 2).*

Завдання 2. *Утворіть, якщо можливо, просту і складену форми ступенів порівняння від наведених прикметників.*

Радісний, поганий, демократичний, винний, вартий, чудовий, сучасний, нездійснений, здоровенний, міцний, бурхливий, дужий, радий, успішний, салатований, тонесенький, офіційний, лисий.

Завдання 3. *Замініть, якщо можливо, наведені конструкції синонімічними словосполученнями іменників із прикметниками.*

Рушник із льону, стіл директора, малюнки сестри, форма залізничника, директор фірми, крик півня, пальто з вовни, лист батька, зелень парку, звуки музики, листя дерев, виставка скульптури, води Дніпра, дозвілля учнів, сподівання Григорія, приїзд дядька, спів дівчат, реклама на телебаченні, розмова по телефону.

Завдання 4. *Виконайте письмово впр. 321, ст. 313 (джерело № 2).*

Завдання 5. *Переписуючи речення, поставте розділові знаки, обґрунтуйте їх.*

1. Сухим металевим дзвоном подзвонює туге колосся колосковими хвилями переливаються жита. 2. Світ великий безмежний широкий не обняти думками його. 3. Він зупинився перед його

очима, на заході, бризнуло востаннє вогненным серпом сонце...4. Після денної спеки враз війнуло вітром зашумів ліс магнієво зблиснуло небо розламуючись у бомбових ударах грому. 5. Було колись в одній країні сумний поет в сумній хатині рядами думи шикував. 6. Немає в мене страху за плечима – я розірвав його одвічний гніт. 7. Я понесу тебе в зелені гори ти ж так хотіла бачити смереки. 8. У нас так ведеться ми один одному рубаємо правду у вічі. 9. Подивись: в безкраїм небі сонце-велетень палає. 10. Колосилися пшениці скоро жнива. 11. Танцюють зорі на мороз чималий показують. 12. Заграва на сході почала синіти на землю спускався вечірній присмерк. 13. Я пам'ятаю трава лоскоче мої босі звішені з воза ноги. 14. Я в давню істину увірував глибоко найвища мудрість в простоті високій. 15. Хай предків слава скарб наш дорогий та сам працюй як хочеш бути в шані. 16. Пригадаймо золота тиха осінь застеляла жовтим листям княжий Львів. 17. Всі бджоли злетілись гудуть золотаві рої. 18. Людина йде до краси творить її цим і відрізняється вона від усього суцього.

Практичне заняття № 28

Особливості відмінювання та правопису числівників

Теоретичний блок

1. Числівник як частина мови. Розряди числівників за значенням і будовою.
2. Зв'язок числівників з іменниками.
3. Відмінювання простих власне кількісних числівників. Паралельні форми.

4. Відмінювання і правопис складних числівників на позначення десятків і сотень.
5. Відмінювання і правопис складених числівників.
6. Відмінювання і правопис неозначено кількісних, збірних, дробових числівників.
7. Відмінювання і правопис порядкових числівників.
8. Сполучуваність числівників з іменниками.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 147-156.
2. Козачук Г. О., Шкурятяна Н. Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С.189-196.
3. Український правопис.
4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 71-76.

Практичний блок

Завдання 1. Виконайте письмово впр. 172, ст. 195 (джерело №2).

Завдання 2. Виконайте письмово впр. 173, ст. 195 (джерело №2).

Завдання 3. Виконайте письмово впр. 180, ст. 196 (джерело №2).

Завдання 4. Провідміняйте числівники **861, 190, 789, 456-й, 1235.**

Завдання 5. Перепишіть текст, фіксуючи числа словами.

Зверніть увагу на особливості відмінкових форм числівників. Виконайте орфографічний аналіз підкресленого слова.

У 2000 р. на вінницькому заводі АТ «Аналог» змонтували всесвітньо відомий атракціон «Американські гірки». Поїзд досягає швидкості 70 км/год, долаючи «мертву петлю», «серпантин» та «обманку». Конструкція завдовжки 360 м і завширшки 12 м важить 100 т (з «Книги рекордів України»).

Практичне заняття № 29

Відмінювання і правопис займенників. Розділові знаки у реченнях з як, мов, наче

Теоретичний блок

1. Займенник як частина мови. Розряди займенників.
2. Відмінювання і правопис особових та зворотного займенників.
3. Паралельні відмінкові форми займенників.
4. Прийменники при особових займенниках у непрямих відмінках.
5. Відмінювання займенників за прикметниковим і числівниковим зразком.
6. Специфіка творення заперечних і неозначених займенників.
7. Особливості відмінювання складних займенників.
8. Правопис складних займенників з компонентами *будь-, -небудь, казна-, хтозна-, аби-, ані-, де-, -сь*.
9. Розділові знаки у реченнях з *як, мов, наче*.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 156-168, 335-341.
2. Козачук Г. О., Шкурятяна Н. Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 196-201, 315-325.
3. Український правопис.
4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 76.

Практичний блок

Завдання 1. Прочитайте текст, выпишіть усі займенники, визначте їх розряд за значенням, відмінкову форму. Виконайте пунктуаційний аналіз виділеного речення.

Крізь туманову пелену видно зелено-чорний ліс. [Невмитий і нерозчесаний, він нехотя спускається з підгір'я, щоб викупатися в любисткових духмяних луках і почати своє літнє довгодення.] А темні кущі лозняка – низькорослі, широкоспинні, округлі – здаються худобою, що всю ніч паслася в луках, а тепер з досвіту розбрелася біля річки і ласує росою. Ось-ось вона нап'ється і вляжеться біля копиць на днювання... Враження таке, що в тих копицях хтось заночував - чи заповзятий рибалка, чи кволе каченя, чи луговик, якого ніхто ніколи не бачив, але котрий завше так видзвонює, так виграє кожного літнього вечора (За Д. Прилюком).

Завдання 2. Запишіть займенники в непрямих відмінках, поясніть правопис.

Де/хто, аби/який, що/сь, будь/хто, аби/хто, хтозна/що, ні/що, ні/який, ні/який, ні/чийого, аби/яким, де/який, бозна/кому, будь/хто, казна/чого, що/небудь, ні/чийого, хтозна/яким, де/в/чому, де/хто, будь/хто, ні/чийого, хтозна/яким, до/де/кого, будь/з/чим, будь/хто, казна/чого, ні/до/чийого.

Завдання 3. Складіть речення із займенником *їх* та *їхні* (-а, -є, -ій), поясніть їх значення та особливості вживання.

Завдання 4. Укладіть таблицю, яка б висвітлювала б усі випадки вживання розділових знаків перед **як**, **мов**, **наче**. Проілюструйте кожне пунктуаційне правило одним прикладом із вправи 326 (джерело № 2).

Завдання 5. Виконайте письмово впр. 328, ст. 320-321 (джерело № 2).

Практичне заняття № 30

Правопис дієслівних форм. Розділові знаки у реченнях з різними видами зв'язку

Теоретичний блок

1. Дієслово як частина мови. Форми дієслова.
2. Правопис дієслів минулого часу.
3. Особливості творення складного і складеного майбутнього часу дієслів.
4. Правопис дієслів наказового способу.
5. Особливості творення і правопис дієслів умовного способу.
6. Дієвідмінювання дієслів.
7. Паралельні форми закінчень в особових дієсловах, особливості їх функціонування в українській мові.
8. Чергування приголосних у дієсловах теперішнього і майбутнього часів.
9. Дієприкметник як форма дієслова. Правопис активних дієприкметників.
10. Правопис дієприкметників пасивного стану.
11. Перехід дієприкметників у прикметники.
12. Написання -Н-, -НН- у суфіксах дієприкметників.
13. Дієприслівник як форма дієслова. Правопис дієприслівників доконаного і недоконаного виду.
14. Розділові знаки у реченнях з різними видами зв'язку.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 168-185.
2. Козачук Г. О., Шкурятяна Н. Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 202-205.

3.Український правопис.

4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 77-81, 132-137.

Практичний блок

Завдання 1. Прочитайте текст. Випишіть усі дієслівні форми, поясніть їхній правопис.

Криши, ламай, трощи стереотипи!
Вони кричать, пручаються - ламай!
Хоч давня звичка з профілем - Ксантиппи
благає, плаче, просить: "Не займай!"

Відкинь її в м'яку дрімоту спалень.
Вона тобі нелюба. Ти болиш.
Гори. Щезай в пожежах самоспалень,
в гірких руїна власних попелищ!

Обвуглюйся. З дияволом грай в теніс.
Згори на попіл в думках і літах.
Хай вилітає не той самий фенікс,
а зовсім інший, неймовірний птах!

(Л. Костенко)

Завдання 2. Виконайте впр. 193, стор. 205 (джерело № 2).

Завдання 3. Виконайте впр. 194, стор. 205 (джерело № 2).

Завдання 4. Запишіть речення, розставте необхідні розділові знаки, обґрунтуйте їх. Виконайте повний пунктуаційний аналіз 2-го речення.

1. О бідний той хто кризь завої сині іде самотньо мовчки без мети лише гуртом і пущі і пустині з піснями з гуком можна перейти. 2. На вербах листя порідшало поблідло і здавалось здалеку що вони тепер лише розвиваються як напровесні. 3. А

вогонь то здіймався то падав неначе дихали груди розкидався снопом розпливався туманом і цвіли хмари на небі немов троянди. 4. Я люблю огонь серед ночі і він переносить мене в ті далекі часи коли люди дивились на нього як на Бога. 5. Маруся йшла обережно і кожного разу коли їй було особливо незручно й важко вона відчувала міцну та впевнену руку що її підтримувала. 6. Солов'ї ці невтомні співці весни і кохання заливисто перетьохкуйся у вербах по садках і коли вони тьохкають здається все на світі стихає. 7. Мене ліси здоров'ям напували коли бродив у їхній гущині мені поля задумливо шептали свої ніким не співані пісні. 8. Падало жовте листя а здавалось що то золото капає на землю з дорогих шат. 9. Уродило жито та нікому жати пішли наші хлібороби списами орати. 10. Вечорами дівчата співають веснянок а хлопці не сміються і не сміють підспівувати бо це дівоче діло весну славити...

Практичне заняття № 31

Правопис прислівників. Кома в простому і складному реченнях

Теоретичний блок

1. Прислівник як частина мови. Особливості творення прислівників.
2. Написання прислівників разом.
3. Написання прислівників окремо.
4. Написання прислівників через дефіс.
5. Правопис І та И у прислівниках.
6. Пунктограми, пов'язані з комою у простому реченні.
7. Пунктограми, пов'язані з комою у складному реченні.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – С. 185-189.
2. Козачук Г. О., Шкуратяна Н. Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С.110-118.
3. Український правопис.
4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 81-84.

Практичний блок

Завдання 1. Прочитайте текст, выпишіть усі прислівники, з'ясуйте особливості їх творення.

Василь тихо одійшов на другий бік дороги і, постоявши, сів під деревами, спустивши ноги у рівчак. Люди сховались за станційним амбаром, і на дорозі стало тихо. Проти Василя чорніли дерева подвір'я, праворуч блищала світлом станція, а ліворуч таємниче темніло мовчазне, глибоке поле. Він вийняв сопілку й заграв. Спершу звуки вилітали з неї нерішуче, несміло і наче ховалися зараз же в темі, боячись плавати тут, недалеко від цих чужих, ворожих їм кам'яних будинків. Але будинки тихо собі стояли, і звуки насмілювались, росли і тонкими низками розбігались на всі боки. Хутко вони заповнили собою все повітря над дорогою й подвір'ям. І, здавалось, то були вже не звуки дерев'яної засмальцьованої палички, а гострі, колючі думи, які на чорних, незримих крилах летіли від рівчака і билися в душі. І, вриваючись туди, вони з болем впивалися в серце, дряпали мозок, і серце нило, а в голові здіймалися картини, рідні, далекі, пекучі? Ось сопілка захурчала, дві ноти, змінюючи одна одну, затріпались в повітрі, - і в очах стоїть картина. Поле, на горі буйно хитається під холодним вітром ранку сиве жито; хитається і слухає веселих, балакучих жайворонків, вони

наче поспішають сказати йому, що вже далеко-далеко за селом сонце віялом розставило свої золоті пальці і зараз буде тепло-тепло. Внизу, за гаєм, клепає хтось косу; скрипить десь віз за могилою, а попід гаєм на толоці пасеться череда, і звідти, переганяючи одна одну, біжать з хурчанням дві ноти.

(За В. Винниченком).

Завдання 2. *Виберіть правильний варіант написання прислівників, обґрунтуйте Ваш вибір.*

Запанібрата – за панібрата, з-під лоба – спідлоба, мимо волі – мимоволі, хіба-що – хіба що, довподоби – до вподоби, доостанку – до останку, надобраніч – на добраніч, по латині – по латині, заодно – за одно, все одно – всеодно, вроздріб – в роздріб, в розбивку – врозбивку, на ходу – находу.

Завдання 3. *Виконайте впр. 128 на стор. 117 (джерело № 2).*

Завдання 4. *Ознайомтеся з § 30 Прислівники в Українському правописі. Випишіть по 15 прислівників, які пишуться разом та окремо, у яких Ви особисто могли б допустити помилку при написанні.*

Завдання 5. *Прочитайте текст з 1-го завдання. Визначте, які пунктограми, пов'язані з комою у простому і складному реченнях представлено в тексті. Запишіть, які пунктограми не знайдено, проілюструйте кожен власним прикладом.*

Аудиторна робота

1. Втрое, натщесерце, голіруч, безгоміння, хвацько, самотужки, навмисне, дочиста, попереду, спересердя, уклінно (дякувати), тишком-нишком, більш-менш, уп'ятьох, замолоду, у вічі, через силу, вплав, до крихти, деінде, заразом, зрештою, десь-то, десь-не-десь, чимдуж, попідвіконню, хтозна-як, будь-як, напровесні, абикуди, півроку, чимраз, щодалі, анітелень, по-молодецькому,

знічев'я, навиворіт, поединці, до побачення, до вподоби, до пари, дотла, неабихто, на жаль, з боку на бік, на відшибі, на-гора, назавше, назирці (слідом), навдивовижу (напрочуд), навпіл (на дві частини), навпочіпки, навсправжки, по щирості, життя-буття, по змозі.

2. По-білоруськи, колись-то, рано-пораненьку, візаві, наопашки, напропале, в цілому, достобіса, уповні, анічичирк, не з руки, по честі, назовсім, по-десяте, не сьогодні-завтра, день у день, впень, якнайшвидше, навпрошки, постфактум, удосвіта, туди-сюди, по-латині, з діда-прадіда, віч-на-віч, до побачення, до ладу, напам'ять, деінде, раз у раз, час від часу, на совість, щоднини, тільки-но, споконвіку, врешті-решт, вряди-годи, водночас, впроголодь, насамкінець, всього-на-всього, все одно, нанівець, знов-таки.

3. Мало-помалу, тишком-нишком, багато-пребагато, коли-не-коли, пліч-о-пліч, хоч-не-хоч, не сьогодні-завтра, де-небудь, казна-де, будь-коли, казна-відколи, будь з ким, казна з чим, кінець кінцем, час від часу, з дня на день, рік у рік, без сумніву, до речі, босоніж, спідлоба, щонайбільше, щоночі, напоказ, внакладку, нашвидкуруч, безперестанку, без кінця-краю, без ліку, відтак, вищезгаданий, в цілому, геть-чисто, гидко-бридко, навіки-віків, на віки вічні, внаслідок, забагато, до вподоби, наосліп, неабиякий, з-посеред, опівдні, впівголоса, вприкуску.

Практичне заняття № 32

Правопис прислівників. Туре в простому і складному реченнях

Теоретичний блок

1. Правопис прислівникових сполук.

2. Правопис складних і складених прислівників.
3. Пунктограми, пов'язані з тире у простому реченні.
4. Пунктограми, пов'язані з тире у складному реченні.
5. Період як вид складного речення.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К. : Вища школа, 1998. – С. 185-189.
2. Козачук Г. О., Шкурятяна Н. Г. Практичний курс української мови. – К. : Вища шк., 1994. – С.110-118.
3. Український правопис.
4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К. : «Либідь», 2004. – С. 81-84.

Практичний блок

Завдання 1. Укладіть повний список прислівників, утворених поєднанням однакових основ з прийменником між ними, що пишуться через два дефіси.

Завдання 2. Ознайомтеся з книгою С. І. Головащука «Українське літературне слововживання» (Київ, 1995 р.). Випишіть 5 випадків різного написання слів, зокрема прислівників, відповідно до їхнього значення.

Завдання 3. Виконайте орфографічну матрицю «Правопис прислівників» (див. Додатки), обґрунтуйте Ваш вибір написання слів.

Завдання 4. Розставте необхідні розділові знаки в реченнях, поясніть уживання тире. Запишіть речення у таблицю, відповідно до виду пунктограми.

№	Пунктограма	Речення
1.	<i>Типе у простому реченні</i>	
	- між підметом і присудком	
	- на місці пропущеного члена речення	
	- після однорідних членів речення перед узагальнюваним членом речення	
	- для виділення вставлених конструкцій - для виділення відокремлених означень	
2.	<i>Типе у складному реченні</i>	
	- якщо друга частина виражає наслідок, різку зміну подій	
	- якщо перша частина виражає умову або час	
	- зміст обох частин протиставляється або зіставляється	
	- для виділення вставлених речень.	

1. «І вражою злою кров'ю волю окропіте» з дитинства знайомі слова (О. Гончар). 2. Орю свій переліг убогу ниву та сію слово (Т. Шевченко). 3. Впадеш не засмутишь, згубивсь шукай-но слід і серця не в'яли од випадкових бід (А. Малишко). 4. І все і

штурмуюче море і голубіючи небо і далекі ледь окреслені хмари пройняте легеньким серпанком рухливого туману (Ю. Збанацький). 5. Тоді весна ще тільки натякала про себе висилаючи вперед своїх зухвалих розвідників гомінливі буйні ручаї по південних схилах гір (О Гончар). 6. Життя торкає серця струни чулі і я на крилах пісні лину знов (В. Сосюра). 7. Добро втратити небагато втратити! Честь втратити втратити багато! Мужність втратити втратити все! (О Гончар). 8. Ранок стояв літній сонячний і прозорий (Ю. Смолич). 9. Але прийде такий час що таємниці всесвіту Улас показав рукою в небо будуть розгадані (Г. Тютюнник). 10. Степ як суцільний кришталь (О Гончар). 11. Мало життя прожити треба життя зрозуміть (Є. Плужник). 12. Три явори посадила сестра при долині... А дівчина заручена червону калину (Т. Шевченко). 13. Зі скреготом і брязкотом у двір якщо те що залишилось модна назвати двором в'їжджають бульдозери (О. Довженко). 14. Небо розгорнув намет свій синій, широкий, глибокий! (Панас Мирний).

Завдання 5. Прочитайте і запам'ятайте особливості речень періодичного типу. Складіть власний приклад періоду.

Період – це особлива синтаксична конструкція, побудована з гармонійно організованих частин, які замикаються в коло. Вона характеризується широко розгорнутим викладом якоїсь теми і складається з двох змістових частин – засновку (кілька однорідно побудованих конструкцій) та висновку, що замикає засновок логічно і граматично. Між засновком і висновком ставиться складний розділовий знак «кома з тире». Між дуже поширеними членами засновку ставиться крапка з комою. Наприклад:

Ні насторожений шуліка, що годинами кружляє високо в небі; ні невідомий вершник, що вряди-годи беззвучно проскочить по обрїю; ні чабан, що маячить на далеких толоках в текучому

мареві, – ніщо не розвіє, не порушить степового величного спокою (О. Гончар).

Практичне заняття № 33

Правопис часток

Теоретичний блок

1. Частка як частина мови. Класифікація часток.
2. Правопис словотворчих часток.
3. Правопис формотворчих часток.
4. Правопис модальних часток.
5. Правопис заперечних часток **ні, не**.
 - 5.1. Правопис **не** з іменниками, прикметниками, прислівниками
 - 5.2. Правопис **не** з дієсловом та його формати – дієприкметником, дієприслівником
 - 5.3. Правопис **не** із займенниками.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К. : Вища школа, 1998. – С. 211-223.
2. Козачук Г. О., Шкурятяна Н. Г. Практичний курс української мови. – К. : Вища шк., 1994. – С. 123-128.
3. Український правопис.
4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 88-91.

Практичний блок

Завдання 1. У поданих словах знайдіть частки, запишіть їх у таблицю.

Формотворчі	Словотворчі	Модальні	Заперечні

Лише, тільки, навіть, майже, тобі, собі, хоч, сам, те, коли б нам, вам, таке, то, таки, ось, чи, ні, ані, ні... ні, же, аж, атож, ніж, хіба, от, якраз, невже, майже, або, аякже, нехай, би, ніби, якби, або, як, авжеж, бодай, мовби, ані, хтозна.

Завдання 2. Напишіть слова разом, окремо чи через дефіс, поясніть правопис.

Що/правда, поки/що, що/сили, наві/що, ані/когісінько, де/хто, будь/який, будь/ласка, де/який, де/небудь, а/ні/як, що/як/най/детальніше, коли/б/то, ні/би/то, казна/з/ким, скільки/будь, будь/до/чийого, аби/тільки, хтозна/як, все/таки, таки/встояв, а/все/ж/таки, коли/ж, авже/ж, з/ким/не/будь, хоч/би, що/до, як/от, дарма/що, що/дві/години, аби/куди, де/інде, де/сь/інде, не/аби/який, де/не/де.

Завдання 3. Виконайте впр. 135 на стор. 125 (джерело № 2).

Завдання 4. Виконайте впр. 136 на стор. 125 (джерело № 2).

Завдання 5. Чи можливо, що правопис разом чи окремо частки **не** залежно від лексичного значення слів? Наведіть приклади.

Завдання 6. виправте орфографічні помилки та вставте необхідні розділові знаки в реченнях тексту. Виконайте орфографічний аналіз виділених слів.

І як молоде зітхання землі як рожевий подих ранку стоять на тонких пітсвічниках тримтячі маки. Десь у зеленій бурхливій гущі городу або на окремій грядці або по-під смарагдовою латкою буряків вони попідставляли свої румяні чашички складенні* з пилюсток шпарким променям ловлять їх хочуть націдити по вінця та хитнеться одна пилюстка гойднеться друга і вже ростиклося

вилитося сонячне тепло і вже знову треба стати не порушно*, обережно підставляти румяні чашички чикати нале сонце свого тепла чи ненале. Підійдеш до маків довго стоятемеш здивованний їхньою чистотою й непорочністю милуватимешся з цнотливості їхнього блиску і ще тоді дитиною непорівняєш їх ні з своїм власним життям ні свого життя не порівняєш із їхнім цвітінням це порівняня прийде пізніше коли вже ті маки бачитемеш у спогадах коли намагатимисся відновити у пам'яті їхній ранково росяний запах і не зможеш*. І уявиш тоді своє дитинство великою квіткою маку яка щойно щойно визволяє свої пиюстки з тугого бубляха нашорошує їх розскріпає й випростує уявиш десь по-серед городу в оточені вюнкої квасолі що пнеться по патиках зазираючи яскравими своїми квітучими оченятами прямисінько в твою душу уявиш десь на світанку коли бинтежне молоко туману тече без берегів а у великій краплині роси що зібралась за ніч між пелюстками відбивається весь той щойно народжений світ щойно народжений ранок і тримтить у тій краплині його прохолода й відзеркалюється не видимий вітерець і ще щось таке чому й слів не підбиреш. (Є. Гуцало).

Практичне заняття № 34

Правопис прийменників та сполучників. Двокрапка в простому і складному реченнях

Теоретичний блок

1. Прийменник як частина мови. Розрізнення прийменника від прислівника.
2. Правопис прийменників.
3. Сполучник як частина мови.

4. Правопис сполучників. Розрізнення сполучника від однозвучних слів.
5. Двокрапка в простому реченні.
6. Двокрапка в складному реченні.

Література

1. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум. – К. : Вища школа, 1998. – С. 191-210.
2. Козачук Г. О., Шкуратяна Н. Г. Практичний курс української мови. – К. : Вища шк., 1994. – С. 109-120.
3. Український правопис.
4. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису. – К.: «Либідь», 2004. – С. 84-88.

Практичний блок

Завдання 1. Виконайте впр. 132 на стор. 119-120 (джерело № 2).

Завдання 2. Запишіть речення, звернувши увагу на різний правопис однозвучних слів. Виконайте орфографічний аналіз підкреслених слів.

1. Вибач мені *за/те*, що була неввічлива. 2. Ранні птахи сповістили *про/те*, що займається новий день. 3. *То/ж* не дівчина, а справжнісінький вихор. 4. Г *Як/би* не переймався, балачками визнання не здобудеш. 5. *Як/би* знали, не те б заспівали. 6. Мови *про/те* в нас не було. 7. Я *при/тому* не був ї нічого сказати про це не можу. 8. Ніч мине, як вже не раз минала, – *то/ж* недарма темрява тремтить. 9. *Що/б* не робив, роби тільки найкраще! 10. Вночі все *та/ж* декорація світу: море, вершини гір, місяць. 11. І досить руку простягнути, *що/б* за край світу засягнути. 12. Я хочу вірші написати *про/те*, як вітер гілочку колише. 13. Здається, ніби мирна днина, *про/те* чорнобильська

біда не поминула без сліда і гіркота пече полинна. 14. Мій біль бринить, *за/те* коли сміюся, то сміх мій рветься джерелом на волю!

Завдання 3. *Запишіть речення, вставивши необхідні розділові знаки. Поясніть пунктограми. Виконайте пунктуаційний аналіз 1-го речення.*

1. Зійде було зіронька угорі я скажу їй Срібная не гори. 2. Згадай якою ти була в ту ніч коли твоє кохання розцвілося була ти наче лісова царівна у зорянім вінку на темних косах. 3. Не зневірся не впади у відчай вир не вкрутить хвиля не знесе. 4. У долині було ще зелено тільки деякі берези і кущі горобини одягли осінні шати. 5. Слухайте я сьогодні закоханий в життя як хлопчисько. 6. Бути злим чи бути кротким що в житті найголовніше? 7. Між людьми запала тиша відверте повідомлення Оксена приголомшило їх. 8. Твердо гордий дуб стоїть ані лютії морози ані бурі ні погрози не змогли його звалить. 9. Поглянув я на ягнята не мої ягнята! 10. Летиш і милуєшся всім і сріблястою нехворощю і ворохами золотими на токах. 11. Скрізь на вершечку стрілецької гори на пагорбах і видолинках панувала тиша. 12. Вже він мені попадеться на зубок я йому допечу коли не кулаком то язиком. 13. Він захрипів і здригнувся його пробрало морозом. 14. Гаряча ложка юшки як молитва прозоре тіло миттю освіжить і дух зогріє.

Практичне заняття № 35

Рубіжний контроль № 3

Практичне заняття № 36

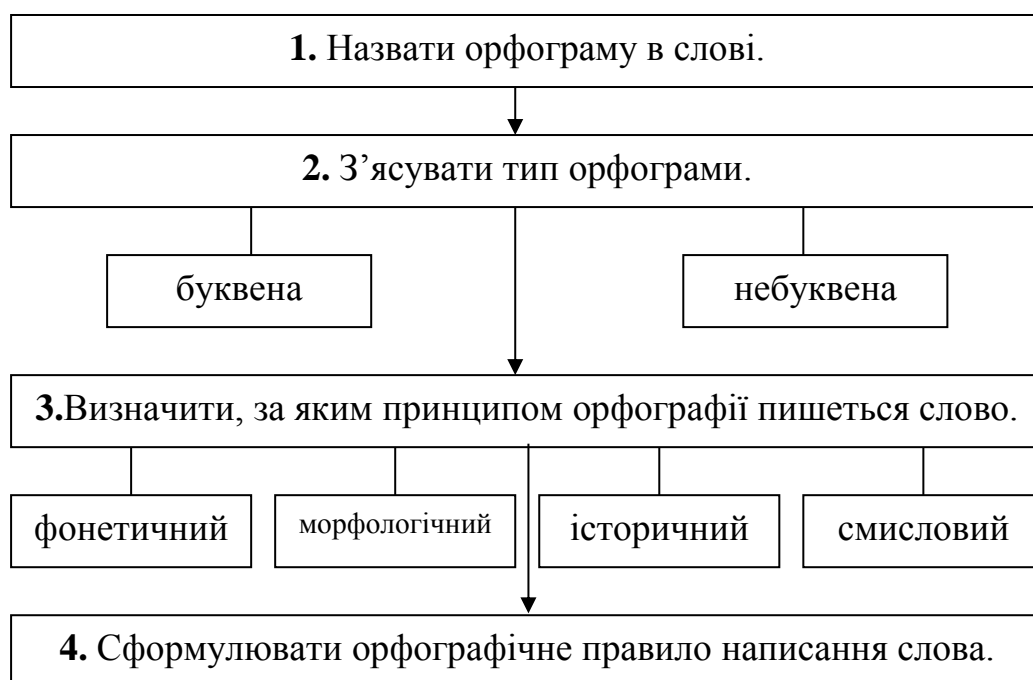
Повторення і узагальнення вивченого

ДОДАТКИ

Додаток А

Схеми та алгоритми мовних аналізів

Алгоритм орфографічного аналізу

Зразок усного орфографічного аналізу слова

На узліссі дрімливі *срібнокорі* берези притримують досвітню спідничку неба (*М. Стельмах*).

У слові *срібнокорі* орфограма „Правопис складних слів разом, окремо і через дефіс”. Орфограма небуквена. Слово пишеться за морфологічним принципом. Складний прикметник, утворений від сполучення іменника й узгоджуваного з ним прикметника, пишеться разом (*срібна кора*).

Схема пунктуаційного аналізу

- 1.** Запишіть (прочитайте) речення з розділовими знаками.
- 2.** Назвіть пунктограму, напр., «Крапка в кінці простого розповідного речення».
- 3.** З'ясуйте тип розділового знака (одиничний чи парний, повторюваний чи неповторюваний, віддільний чи видільний, авторський чи нормативний).
- 4.** Вкажіть, за яким принципом пунктуації вживається.
- 5.** Зазначте пунктуаційне правило.

Додаток Б

Основні зміни до Правопису української мови 2019 р.

Зміни можна умовно поділити на дві великі групи:

1. Власне зміни у написанні слів (без варіантів).
2. Варіантні доповнення до чинної норми.

1. ЗМІНИ БЕЗ ВАРІАНТІВ

проєкт, проєкція

(так само як *ін'єкція, траєкторія, об'єкт* та інші слова з латинським коренем -ject-)

плеєр (play+er), **конвеєр** (convey+er), **феєрверк, Соєр, Хаям, Феєрбах,**

«Звук [j] звичайно передаємо відповідно до вимови іншомовного слова буквою **й**, а в складі звукосполучень [je], [ji], [ju], [ja] буквами **є, ї, ю, я**: *буєр, конвеєр, плєєр, флаєр, лояльний, параноя, пляєда, рояль, саквоєж, секвоє, фаянс, феєрвєрк, ін'єкція, проєкт, проєкція, суб'єкт, траєкторія, фоє, єті, Гоя, Савоє, Феєрбаєх, Маєр, Каєнна, Ісає, Йогаєнн, Рамбує, Соєр, Хаяєм, Хеєрдаєл, Юноєна, їтєс*».

Дікенс, Тєкерей, Бєкі (без подвоєння приголосних -кк-)

«Буквосполучення **ск**, що в англійській, німецькій, шведській та деяких інших мовах передає звук [k], відтворюємо українською буквою **к**: *Дікенс, Дікінсон, Джєксон, Тєкерей, Бєкі, Букінгем, Бісмарк, Брюкнер, Брєкєс, Ламарк, Штєкмєнн, Стокгольм, Рудбєк, Шєрлок*».

НАПИСАННЯ РАЗОМ: мінісукня, віцепрезидент, ексміністр, вебсайт

«Р а з о м пишемо:

- слова з першим іншомовним компонентом, що визначає кількісний (вищий від звичайного, дуже високий або слабкий, швидкий і т.ін.) вияв чого-небудь: **архі-, архи-, бліц-, гіпер-, екстра-, макро-, максі-, міді-, мікро-, міні-, мульти-, нано-, полі-, преміум-, супер-, топ-, ультра-, флеш-:** *архіскладній, гіпермаркет, екстраклас, макроеко-номіка, мікрохвїлі, мультимільйонєр, преміумклас, супермаркет, топмєнеджер, топмодєль, ультрамодний, флєшінтерв'ю;*

- слова з першим іншомовним компонентом **анти-, контр-, віце-, екс-, лейб-, обер-, штабс-, унтер-**: *антивірус, контрудар, віцепрем'єр, віцеконсул, ексчемпіон, ексміністр, експрезидент, лейбгвардієць, лейбмедик, обермайстер, оборофіцер, оберлейтенант, оберпрокурор, штабскапітан, унтерофіцер*, але за традицією *контр-адмірал*»;

- **пів хвилини, пів яблука, пів Києва** (пишемо нарізно без дефіса), але одним словом як цілісне поняття *півострів, півзахисник, півмісяць*.

«Невідмінюваний числівник **пів** зі значенням “половина” з наступним іменником — загальною та власною назвою у формі родового відмінка однини пишемо окремо: *пів аркуша, пів години, пів відрá, пів міста, пів огірка, пів острова, пів яблука, пів ящика, пів ями, пів Європи, пів Києва, пів України*. Якщо ж **пів** з наступним іменником у формі називного відмінка становить єдине поняття і не виражає значення половини, то їх пишемо разом: *піваркуш, південь, півзахист, півколо, півкуля, півмісяць, півоберт, півовál, півострів*».

РОСІЙСЬКІ ПРИЗВИЩА

рос. **Донской** → **Донський**, рос. **Трубецкой** → **Трубецький**
виняток **Лев Толстой**

«Прикметникові закінчення російських прізвищ передаються так: закінчення **-ой** передаємо через **-ий**: *Донський, Крутий, Луговський, Полевій, Соловйов-Седій, Босій, Трубецький*, але *Толстой*.

ЗМІНИ В ОКРЕМИХ СЛОВАХ

священник (як *письменник*)

«Подвоєння приголосних як наслідок їх збігу. 1. Подвоєння букв на позначення приголосних маємо, якщо збігаються однакові приголосні:

- кореня або основи на **-н-** (-нь-) і суфіксів **-н-**(ий) **-н-**(ій), **-ник**, **-ниц-**(я): *день — дєнний, закón — закónний, кінь — кінний, осінь — осін-ній, туман — туманний; баштáнник, годінник, письменник, священник; вікóнниця, Ві́нниця*; дві букви **н** зберігаємо й перед суфіксом **-ість** в іменниках та прислівниках, утворених від прикметників із двома н: *закónний — закónність — закóнно, тумáнний — тумáнність — туманно*».

Святвечір

«Р а з о м пишемо:

а) складноскорочені слова (мішані та складові аббревіатури) й похідні від них: *адмінресурс, Міносвіти, профспілка, Святвечір та ін*».

ВЕЛИКА БУКВА

Назви товарних знаків, марок виробів

Автомобілі марки «Жигулі» вироблялися з 1970 по 2014 рік.

З малої букви, якщо вживається як загальна назва, наприклад: *Він приїхав на старих обшарпаних «жигулях» (... на новому блискучому «фольксвагені»).*

2. ВАРІАНТИ У ПРАВОПИСІ, КОЛИ ДОПУСКАЄТЬСЯ ПРАВОПИСНА ВАРІАНТНІСТЬ

СЛОВА ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Вергілій і Вергілій, Георг і Георг, Гуллівер і Гуллівер

«У прізвищах та іменах людей допускається передавання звука [g] двома способами: шляхом адаптації до звукового ладу української мови — буквою г (*Вергілій, Гарсія, Гегель, Георг, Гете, Грегуар, Гуллівер*) і шляхом імітації іншомовного [g] — буквою ґ (*Вергілій, Гарсія, Гегель, Георг, Гете, Грегуар, Гуллівер і т. ін.*).».

аудієнція і авдієнція, лауреат і лавреат (пор. лавр), аудиторія і авдиторія

«У словах, що походять із давньогрецької й латинської мов, буквосполучення **аи** звичайно передається через **ав**: *автентичний, автобіографія, автомобіль, автор, авторитет, автохтон, лавра, Аврора, Мавританія, Павло*. У запозиченнях із давньогрецької мови, що мають стійку традицію передавання буквосполучення **аи** шляхом транслітерації як **ау**, допускаються орфографічні варіанти: *аудієнція і авдієнція, аудиторія і авдиторія, лауреат і лавреат, пауза і павза, фауна і фавна*.».

кафедра і катедра, ефір і етер, міф і міт, Борисфен і Бористен

«Буквосполучення **th** у словах грецького походження передаємо звичайно буквою **т**: *антолóгія, антрополóгія, аптéка, áстма, бібліотéка, католі́цький, теáтр, теóрія, ортодóкс, ортопéдія, Амальтéя, Прометéй, Тéкля, Та́їсія, Теодóр*. У словах, узвичаєних в українській мові з **ф**, допускається орфографічна варіантність на зразок: *анáфема і анáтема, дифіра́мб і дитира́мб, ефі́р і ете́р, ка́федра і кате́дра, логарі́фм і логарі́тм, мі́ф, мі́фоло́гія і мі́т, мі́толо́гія, Агага́нгел і Агафа́нгел, Афі́ни і Ате́ни, Борисфе́н і Бористе́н, Демосфе́н і Демосте́н, Ма́рфа і Ма́рта, Фесса́лія і Тесса́лія та ін.*».

УКРАЇНСЬКІ Й ДАВНО ЗАСВОЄНІ СЛОВА

і́рій і і́рій, і́род і і́род

На початку слова звичайно пишемо **і**

Деякі слова мають варіанти з голосним **и**: *і́рій і і́рій, і́род і і́род* ('дуже жорстока людина').

ВАРІАНТНІ ФОРМИ РОДОВОГО ВІДМІНКА

ра́дості й ра́дости, любóві й любóви, Білору́си й Білору́си

«Іменники на **-ть** після приголосного, а також слова *кров, любóв, óсінь, сі́ль, Русь, Білору́сь* у родовому відмінку однини можуть набувати як варіант закінчення **-и**: *гі́дності, незале́жності, ра́дості, сме́рти, че́сти, хорóбрості; крóви, любóви, óсени, со́ли, Ру́сі, Білору́си*».

ЗМІСТ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ.....	3
ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	18
Змістовий модуль № 1.	
Засади орфографії та пунктуації української мови.....	17
Змістовий модуль № 2.	
Фонетика та орфографія. Розділові знаки в простому реченні.....	24
Змістовий модуль № 3.	
Графіка та орфографія. Розділові знаки в простому реченні.....	36
Змістовий модуль № 4.	
Морфеміка та орфографія. Розділові знаки в простому та складному сполучниковому реченнях.....	44
Змістовий модуль № 5.	
Морфологія та орфографія. Розділові знаки в безсполучникових реченнях.....	54
ДОДАТКИ.....	76
Додаток А. Схеми та алгоритми мовних аналізів.....	76
Додаток Б. Основні зміни до Правопису української мови 2019 р.	78
Додаток В. Орфографічні матриці.....	82

Навчальне видання

Інна Валентинівна Гороф'янюк

**ПРАКТИКУМ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ:
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**

Друкується в авторській редакції

Верстка *І. В. Гороф'янюк*

Коректор *А. Р. Романчук*

Обкладинка *І. В. Гороф'янюк*

Підписано до друку 30.08.2020 р. Формат 60x90/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Ум. друк. арк. 3,9. Наклад 100 прим. Зам. № 254

ТОВ «Ландо ЛТД», м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 145.

тел./факс: (0432) 52-33-95

e-mail: landovin@sovamua.com